

EEN ICONISCH MONUMENT IN TRANSITIE

PALEIS SOESTDIJK

MADE BY
HOLLAND

Paleis Soestdijk Voorgevel, Rijksmuseum · 1695

“Wij voelen ons bevoorrecht als nieuwe eigenaar mee te mogen schrijven aan een nieuw hoofdstuk van de geschiedenis van dit unieke landgoed.”

Toen wij in 2015 hoorden dat Paleis Soestdijk zou worden verkocht, waren wij in de eerste plaats verrast: een paleis staat niet dagelijks te koop!

In de loop van dat jaar werd duidelijk dat het Rijk besloten had om via een tenderprocedure de ‘ideale koper’ voor Paleis Soestdijk te vinden. Voor ons, als kunsthistorica en vastgoedexpert met een voorliefde voor erfgoed, een geweldige uitdaging. Een interessanter en gecompliceerder project kan bijna niet op je pad komen. Maar vooral was dit een unieke kans om onze bijdrage te leveren aan het behoud van dit icoon van Nederland.

Want een icoon is het absoluut. Een monument waar geschiedenis is geschreven en waar een groot deel van de Nederlandse bevolking bijzondere herinneringen aan heeft. Wij voelen ons dan ook bevoorrecht dat wij als nieuwe eigenaar mee mogen schrijven aan een nieuw hoofdstuk van de geschiedenis van dit unieke landgoed.

Eén van de uitgangspunten bij de herontwikkeling is, zoals ook als opdracht meegegeven door het Rijk, om Paleis Soestdijk voor een zo groot en breed mogelijk publiek toegankelijk te maken en het een duurzame invulling te geven die recht doet aan de historie van deze plek. Met de verwerving van het landgoed en Paleis Soestdijk hebben wij ons gecommitteerd aan deze uitdagende opgave. Een groot voorrecht én een grote verantwoordelijkheid.

Het stemt ons dan ook gerust te kunnen werken met een zeer deskundig en betrokken team om dit landgoed klaar te maken voor de komende decennia. De afgelopen meer dan vijftig jaar hebben wij een netwerk en expertise opgebouwd, waar wij ook bij de realisatie van dit prachtige plan de vruchten van plukken. MeyerBergman Erfgoed Groep is een samenwerking tussen veel specialisten en disciplines waar kwaliteit en duurzaamheid in het DNA verankerd is: restauratiearchitecten, (kunst- en cultuur)historici en erfgoedontwikkelaars. Maar ook landschaps- en natuurspecialisten en experts op het gebied van horeca- en publieksconcepten.

Het paleis is al 350 jaar onderdeel van onze samenleving en van de Baarnse en Soester gemeenschap. Dat zal in de toekomst niet veranderen. Wij hopen dan ook samen met velen van u, van landgoed Paleis Soestdijk een duurzame en unieke bestemming in Nederland te maken die van en voor alle Nederlanders wordt. Wij kunnen niet wachten op het eindresultaat.

Ton en Maya Meijer-Bergmans
DGA MeyerBergman Erfgoed Groep

INHOUD

**“PALEIS SOESTDIJK LAAT ZICH LEZEN ALS
EEN GESCHIEDENISBOEK”** 4

Toelichting door Erfgoedadviseur Ben Verfürden

**VAN JACHTHUIS TOT LANDINGSPLEK
VAN INNOVATIEF NEDERLAND** 8

“PALEIS SOESTDIJK, DAT ZIJN WIJ” 18
Interview: Oranjekenner Reinildis van Ditzhuyzen

DE SCHATTEN VAN HET LANDGOED 24

MEER DAN 350 JAAR INNOVATIE 34

MADE BY HOLLAND: VAN MONARCHIE NAAR MAGIE 40

**“DIT IS DE ULTIEME OPGAVE VOOR
EEN ERFGOEDONTWIKKELAAR”** 50

Interview: Erfgoedontwikkelaar Bart van den Berg

VAN INVENTARISATIE TOT UITVOERING 52

DE HAND VAN DE MEESTER 58

DE PADEN OP, DE LANEN IN 62
Interview: Landschapsarchitecten
Adriaan Geuze en Sander Rombout

HET EERSTE KLIMAATNEUTRALE PALEIS TER WERELD 68

OVER ONS 76

Erfgoedadviseur Ben Verfürden:

“Paleis Soestdijk laat zich lezen als een geschiedenisboek.”

Paleis Soestdijk staat bij velen bekend als de woning van koningin Juliana en prins Bernhard. Maar dat is slechts één hoofdstuk in de rijke historie van het landgoed en het paleis als middelpunt daarvan. Het laat zich lezen als een geschiedenisboek van drieënhalve eeuw, waarin elk hoofdstuk zijn eigen sporen heeft nagelaten. Hylkema Erfgoed is als erfgoedadviseur en restauratiearchitect nauw betrokken bij de toekomst van Paleis Soestdijk. In dit artikel licht directeur Ben Verfürden toe hoe vanuit het erfgoed wordt toegewerkt naar een nieuw verhaal: “Onze restauratievisie heeft tot doel de historische gelaagdheid leesbaar te maken en het landgoed klaar te maken voor de toekomst.”

Een opeenvolging van transformaties

De ontstaansgeschiedenis van Paleis Soestdijk start in 1674 bij stadhouder Willem III, die het aankoopt van Cornelis de Graeff, de toenmalige burgemeester van Amsterdam. Elke nieuwe bewoner liet vervolgens wijzigingen aan het complex doorvoeren, waardoor het relatief bescheiden buitenhuis uitgroeide tot het huidige paleis met zijn opvallende witte kleur en de karakteristieke gebogen vleugels.

Voor de uitbreidingen en aanpassingen in exterieur en interieur werden steeds de beste architecten en ontwerpers van die tijd ingeschakeld. Zij hadden allemaal voldoende historisch besef om niet te kiezen voor volledige sloop en nieuwbouw, maar voor transformatie binnen de bestaande hoofdstructuur. Dat maakt dat het boek nog altijd alle belangrijke historische hoofdstukken in zich heeft. Maar deze zijn niet allemaal meer goed leesbaar en toegankelijk.

We maken het gebouw weer leesbaar als ‘geschiedenisboek’.

De verschillende historische lagen moeten worden afgestoft en de samenhang daartussen moet hersteld en versterkt worden. Bovendien moeten we enkele later toegevoegde elementen verwijderen die de kracht en rijkdom van het oorspronkelijke verhaal verzwakt hebben.

Het centrale uitgangspunt van het restauratieplan voor het paleis en voor het landgoed als geheel moet ertoe leiden dat het complex als ‘geschiedenisboek’ weer duidelijk leesbaar en toegankelijk is.

Het programma Made by Holland voegt een nieuw hoofdstuk toe en gaat ervoor zorgen dat het paleis als levend gebouw toekomst krijgt; een toekomst die ervoor zorgt dat Paleis Soestdijk in stand gehouden kan worden en dat de historie ook door toekomstige generaties kan worden ‘gelezen’.

Voor de nieuwe bestemming zijn de nodige ingrepen gewenst en vereist: het paleis is ruimtelijk gezien weinig efficiënt, de logistieke organisatie laat zeer te wensen over en het energielabel G zou nog een te rooskleurige voorstelling van zaken zijn. De restauratie zal dan ook gepaard gaan met herstructurering, verduurzaming en herinrichting. Dit zal plaatsvinden met het grootste respect voor de essentiële cultuurhistorische waarden. Het toevoegen van een nieuw hoofdstuk mag en zal niet leiden tot aantasting, laat staan uitgummen van de historische context.

Kenmerken van iedere periode zijn zichtbaar in het paleis

Elke periode is in een bepaald deel van het paleis dominant aanwezig. Deze ruimtelijke clusters vormen de essentie van het restauratieplan.

De vroegste elementen bevinden zich in het centrale deel van het paleis (het corps de logis), waar zich de stijkkamers bevinden. De Stuczaal stamt uit de periode van Willem III en Mary Stuart. De tijd van Lodewijk Napoleon is afleesbaar aan bijvoorbeeld de afmetingen van de Leuven- en Waterloozaal en de Empire-vensters in het corps de logis. Willem II en zijn echtgenote Anna Paulowna zijn verantwoordelijk

voor de uitbreiding van het paleis met de karakteristieke vleugels.

De gebogen colonnades en ook fraaie salons in de rechte delen van de vleugels, waaronder de Witte Eetzaal, getuigen nog volop van het ambitieuze ontwerp van architect Jan de Greef uit begin 18e eeuw. Van de fase waarin het paleis de zomerresidentie was van Emma, Wilhelmina en Hendrik, getuigen o.a. de glaspuien waarmee de colonnades werden dichtgezet, de modernisering via elektrische verlichting, telefoon en stromend water voor familie én personeel alsmede de uitbreiding van de keuken en toevoeging van balkons aan de achterzijde van de Soester vleugel. En de late periode, die van Juliana en Bernhard, is nog volop te zien en te beleven in de Baarnse vleugel, waar zij ingrijpende ruimtelijke wijzigingen lieten doorvoeren, waaronder hun werkkamers, de aangebouwde filmzaal, de bibliotheek en de eetkamer. Zij breidden ook de technische voorzieningen fors uit met o.a. centrale verwarming, aansluiting op aardgas en elektrisch bedienbare ramen. Het getuigt allemaal nadrukkelijk van de periode na 1937.

Behoud als uitgangspunt, herstel waar nodig.

Bij de vraag of behoud en herstel van specifieke onderdelen nodig of gewenst is, speelt uiteraard de bouw- en interieur-

“Made by Holland voegt een nieuw hoofdstuk toe en gaat ervoor zorgen dat het paleis als levend gebouw toekomst krijgt.”

historische waarde een belangrijke rol. Waar de rijke stijkkamers met zijden handschoenen moeten worden aangepakt, is er meer ruimte voor ingrepen en vernieuwing in de ontmantelde ruimtes in delen van de vleugels en verdiepingen. Daar waar gekozen wordt voor behoud zijn meerdere scenario's denkbaar.

In het restauratieplan wordt nadrukkelijk niet gekozen voor vernieuwing waar dat niet strikt noodzakelijk is. Wat technisch gezien goed genoeg is, willen we meenemen naar de toekomst. Wij hanteren één op één de zogenoemde 'Restauratieladder', een door de Stichting ERM (Erkende Restauratiekwaliteit Monumentenzorg) opgestelde werkmethode. Het uitgangspunt daarvan is dat alleen voor vernieuwing wordt gekozen als reparatie technisch gezien echt onmogelijk is. Als dat technisch onvoldoende soelaas biedt, wordt onderzocht of het (gedeeltelijk) gerepareerd kan worden en als dat echt niet kan, wordt de keuze gemaakt om te vernieuwen.

Restauratie van een topmonument als Paleis Soestdijk vereist dat de uitvoering aan de beste partijen moet worden toevertrouwd. Dit betekent dat een ERM-gecertificeerde, ervaren restauratieaannemer wordt ingeschakeld en dat voor het restauratiewerk bedreven specialisten worden aangetrokken. Ook zijn we van plan om samen te werken met restauratieopleidingen om jong erfgoedtalent te ondersteunen.

Hylkema Erfgoed zal nauwlettend toezien op de kwaliteit van de uitvoering en vraagt, waar nodig, advies en ondersteuning bij bijvoorbeeld de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE). Het beoogde resultaat is een technisch goed gebouw, zowel qua casco als interieur. Met een efficiënt geprogrammeerd structureel onderhoud is de instandhouding dan weer langdurig geborgd.

Duurzame instandhouding

Het paleis zal na de restauratie ook duurzaam zijn wat betreft de energiebalans. Parallel aan het restauratieplan wordt

ook een verduurzamingsplan opgesteld dat de ambitie heeft om van Soestdijk het eerste en enige energieneutrale paleis ter wereld te maken. Restauratie en verduurzaming staan natuurlijk niet los van elkaar. Ingrepen die nodig zijn ten behoeve van de verduurzaming, en dat betekent een fors installatiepakket, zullen doorgevoerd worden op een manier die zo beperkt mogelijk ingrijpt in de aanwezige monumentwaarden. Daarbij zijn dezelfde afwegingen aan de orde

als bij de restauratiekapstok: de historische waarde van gebouwdelen en interieurelementen en de samenhang daarbinnen en daartussen zijn bepalend voor de mate waarin en de wijze waarop interventies ten behoeve van de verduurzaming zullen plaatsvinden. Historische aflesbaarheid en tegelijk actuele betekenis, een basis voor langdurige instandhouding van het monument en tegelijk optimale verduurzaming, dat is wat de restauratie van Paleis Soestdijk zal opleveren.

Ben Verfürden (1960) geeft samen met Jan van Zelst leiding aan Hylkema Erfgoed, een advies- en ontwerp bureau op het gebied van erfgoed. Hij studeerde sociologie en planologie en werkte als beleidsmedewerker bij het NCM en als hoofd Communicatie en hoofd Beleidszaken bij de Rijksdienst voor de Monumentenzorg. Ook was hij enkele jaren directeur van de Federatie Welstand. Van 2002 tot 2009 was hij hoofd Stadsontwikkeling en programmamanager Ruimte & Wonen en Cultuurhistorie bij de gemeente Nijmegen. Verder is hij betrokken bij verschillende commissies op het gebied van erfgoed en monumenten. Zie ook de website van Hylkema Erfgoed: www.hylkemaerfgoed.nl

VAN JACHTHUIS
TOT LANDINGSPLEK
VAN INNOVATIEF
NEDERLAND

HET PALEIS

OMVAT:

- Circa 170 kamers
- Oppervlakte van circa 9.000 m²
- 410 ramen

31 MONUMENTEN

WAARONDER:

- De Paleistuin
- De Gedenknaald
- Vijver met beeldengroep
- 23 monumentale gebouwen

TOTAAL CIRCA 27.000 M²

VASTGOED WAARVAN:

- 23 monumentale gebouwen met een totale omvang van circa 16.000 m², waaronder het paleis à 9.000 m²
- Circa 11.000 m² niet-monumentale gebouwen

CA 170 HECTARE

GROND WAARVAN:

- Circa 145 hectare park & bos
- Circa 20 hectare paleistuin

TOEKOMST

- 4 PIJLERS:
Historie, Podium, Platform, Praktijk
- 3 BEZOEKERSGEBIEDEN:
Parade, Paleis, Park

AMBITIE

TOEVOEGINGEN:

- Publieksentree aan de achterzijde van het paleis
- Auditorium
- Zocherweide / natuurlijk amfitheater
- 1 tijdelijk paviljoen en meerdere kunstinstallaties
- Uitbreiding van de Oranjerie
- 2 historische kassen
- 120 hotelkamers verspreid over verschillende gebouwen op de Parade

1638

Amsterdamse burgemeester Cornelis De Graeff koopt het stuk land waar nu Soestdijk ligt en bouwt er een jachthuis.

Voorzijde Soestdijk • 1695 - Rijksmuseum

Koninklijk Huisarchief

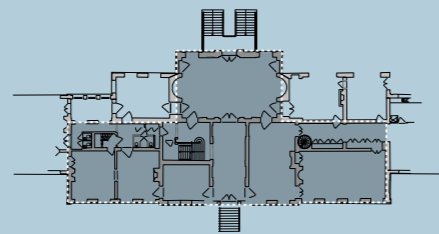
Paleis Soestdijk omstreeks 1800

1815
WILLEM II KRIJGT JACHTSLOT CADEAU

Nederland wordt koninkrijk. Willem II krijgt het jachtslot cadeau voor zijn optreden in de veldslagen tegen de Fransen.

1664

Overlijden Cornelis de Graeff, Soestdijk komt in handen van zijn tweede zoon Jacob.

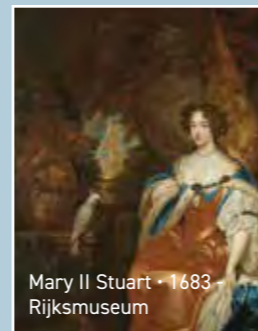

1674
UITBREIDING DOOR STADHOUDER WILLEM III & MARY II STUART

Architect: Maurits Post
Uitbreiding en verbouwing van bescheiden optrek tot passend jachtverblijf.
Aanleg van een allee die in een rechte lijn het jachthuis Soestdijk moest verbinden met de rivier de Eem.

Willem III • 1680 - Rijksmuseum

Mary II Stuart • 1683 - Rijksmuseum

1806

UITBREIDING DOOR LODEWIJK NAPOLEON

Architect: Jean Thomas Thibault
Uitbreiding en herstelwerkzaamheden in opdracht van koning Lodewijk Napoleon om Soestdijk weer in oude luister te herstellen.

Koning Willem II N. Pieneman • 1849 - Hermitage

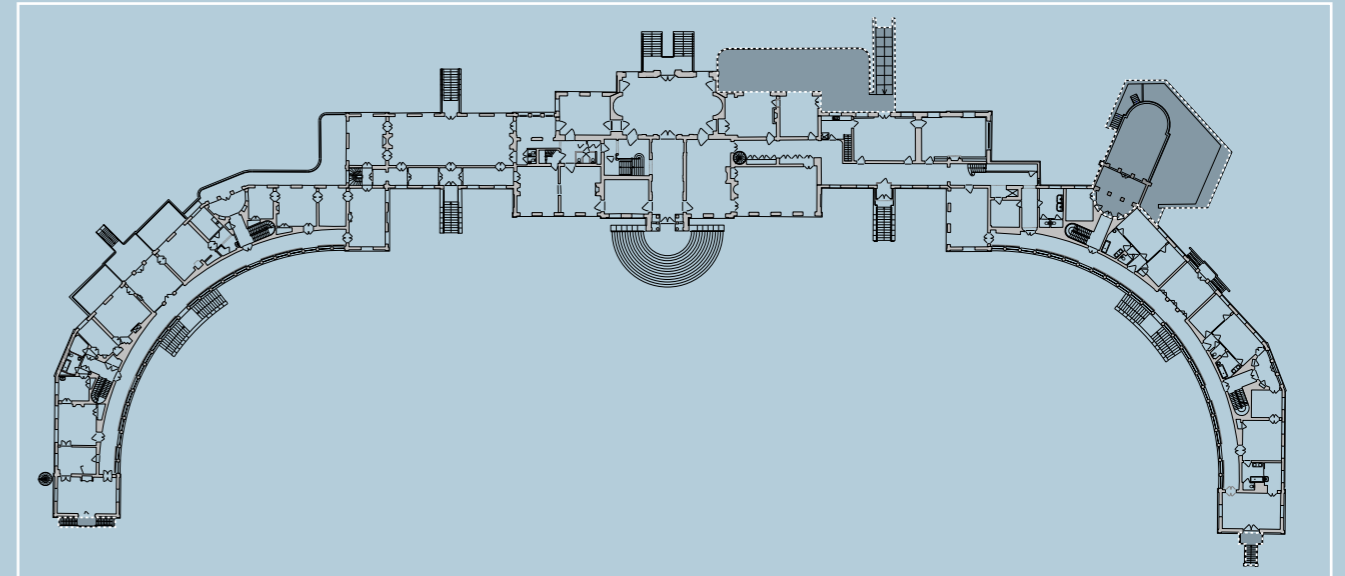
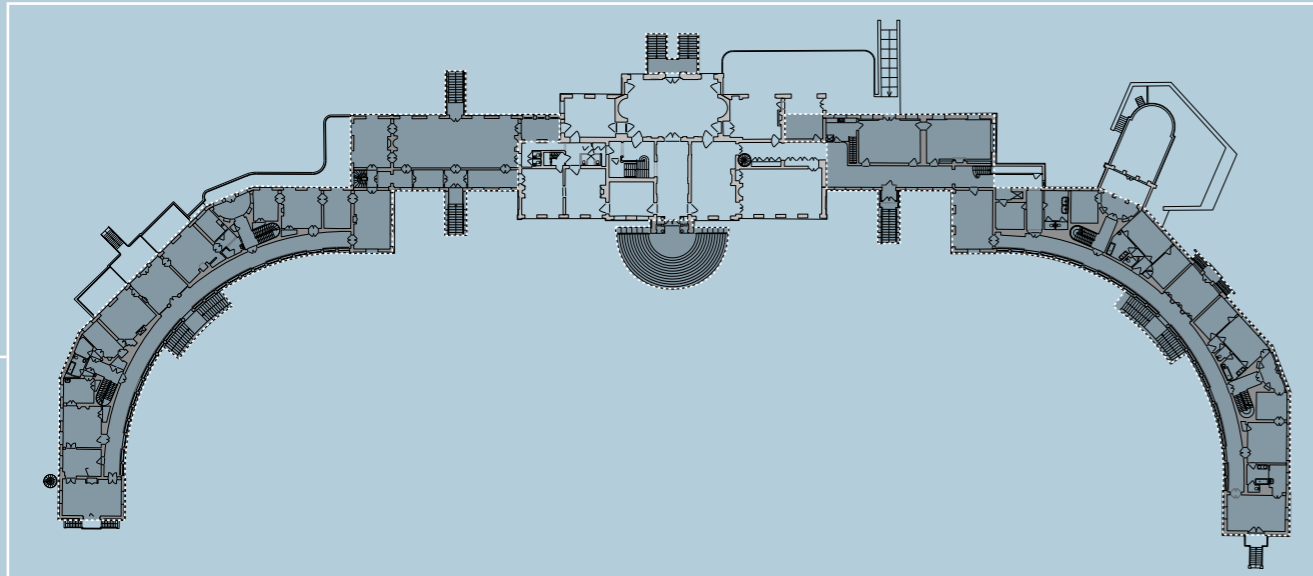
Gezicht op Huis Soestdijk • 1749 - Rijksmuseum

1795

Soestdijk wordt genationaliseerd, tijdelijke transformatie naar Franse kazerne.

De Prins van Oranje tijdens de slag bij Quatre Bras, J.W. Pieneman • 1824 - Stichting Historische Verzamelingen van het Huis Oranje-Nassau

1815-1821
UITBREIDING DOOR
KONING WILLEM II EN
ANNA PAULOWNA

Architect: Jan de Greef
 Uitbreiding en verbouwing voor Willem II en Anna Paulowna door architect Jan de Greef. Het gebouw krijgt zijn markante vleugels.

1886

Via prins Hendrik komt Soestdijk in handen van koningin Emma, die het gebruikt als zomerresidentie.

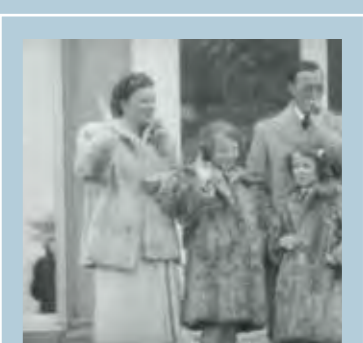
1934

Eigendom gaat over op Wilhelmina.

1937
UITBREIDING DOOR
JULIANA & BERNHARD

Architecten: Jan de Bie Leuveling Tjeenk en Albert Johan van der Steur
 Verbouwing om het paleis gereed te maken voor de permanente bewoning door prinses Juliana en Bernhard von Lippe-Biesterfeld.

1949

Eerste defilé vindt plaats op Koninginnedag.

1815
 Oprichting Naald van Waterloo.

1893-1901

Paleis Soestdijk wordt gemoderniseerd, o.a. door de aanleg van stromend water in de badkamers, elektrisch licht, het aanbrengen van 'heteluchtverwarming' en de aanleg van een telefoonaansluiting.

1940-1945

Tweede Wereldoorlog, koninklijke familie vestigt zich in het buitenland. Paleis wordt een tijdlang in gebruik genomen als herstellingsoord voor officieren van de Kriegsmarine en als onderkomen voor de SS.

1948

Troonsbestijging Juliana. Paleis Soestdijk wordt de officiële koninklijke residentie.

Nationaal Archief

1971
SOESTDIJK WORDT
AANGEKOCHT DOOR DE STAAT

Prins Bernhard en Koningin Juliana
 blijven er wonen.

Werkkamer Koningin Juliana

1980
BEATRIX WORDT KONINGIN

Paleis Soestdijk niet langer
 koninklijke residentie.

2004
EINDE AAN BEWONING
DOOR ORANJES

Overlijden Juliana en Bernhard.

2006
OPENSTELLING

Paleis Soestdijk en een deel van het landgoed
 worden opengesteld voor publiek.

2017
MADE BY HOLLAND

MeyerBergman Erfgoed Groep
 wordt eigenaar van het paleis,
 na uitgebreide selectieprocedure.

“Paleis Soestdijk,
dat zijn wij.”

Fotografie: Harry Cock

ORANJEEKENNER REINILDIS VAN DITZHUYZEN:

Van een buitenhuis in de bossen veranderde het in een jachtslot en uiteindelijk in het gevleugelde gebouw dat we kennen onder de naam ‘Paleis Soestdijk’. Nu dat gebouw samen met de bijgebouwen en de tuin opnieuw een transformatie ondergaat, blikt historica REINILDIS VAN DITZHUYZEN in vogelvlucht terug op bijna vier eeuwen.

Zicht op Achtergevel Soestdijk • 1825-1835 - Utrechts Archief

“Het was een buitenplaats zoals er in de 17^e eeuw zo vele waren, een buitenverblijf van de toenmalige burgemeester van Amsterdam.”

Er zijn weinig onderwerpen waar Reinildis van Ditzhuyzen niet in geïnteresseerd is, en als iets haar interesse eenmaal heeft gewekt, is de kans groot dat ze er vol induikt en er een boek over schrijft. Titels als ‘Koetsen, klerken en 30 karbonaadjes’, ‘Italiaanse eilanden’, ‘De 41 kleine eilanden van Italië’ en ‘Gloppengids van Vlieland’ spreken in dit verband boekdelen – voor wie het niet weet: op Vlieland heet een steegje ‘glop’.

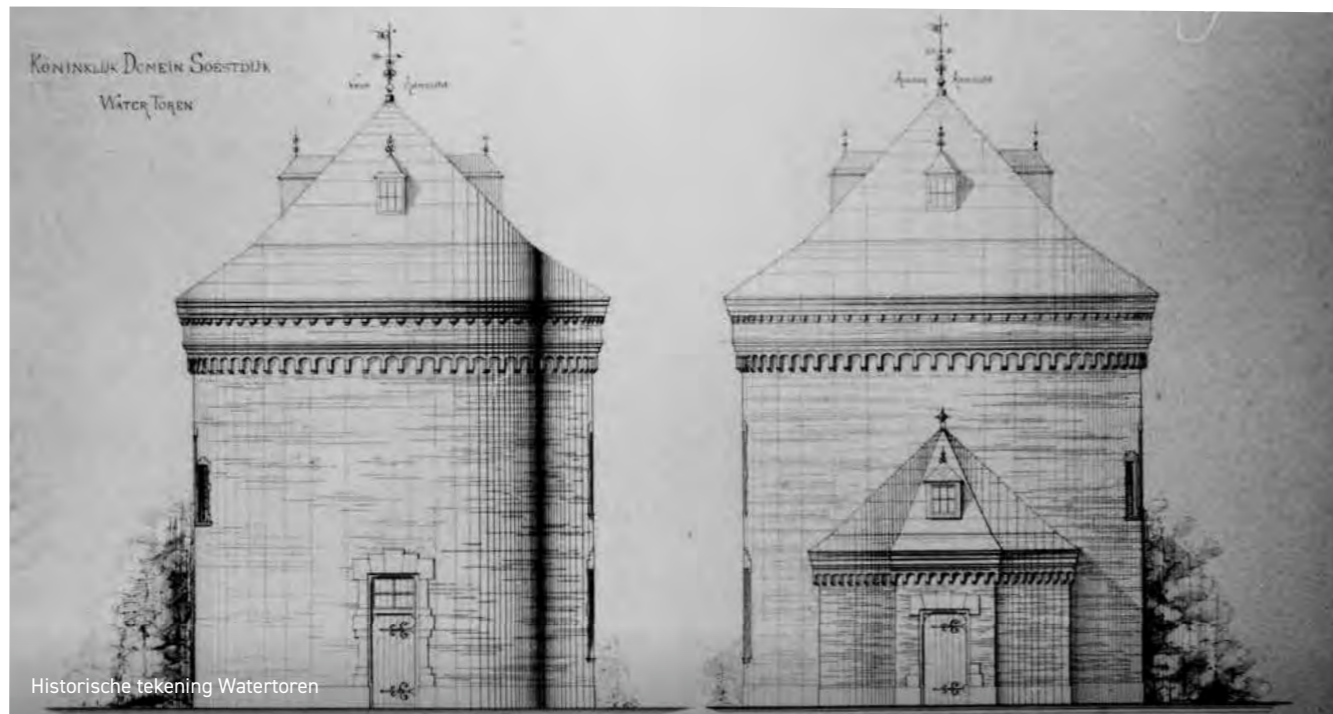
En natuurlijk staat Van Ditzhuyzen in binnen- en buitenland bekend als de vrouw die bij uitstek weet ‘hoe het hoort’: ze publiceerde een half dozijn handboeken over de etquette. Maar als er al een rode draad door haar oeuvre loopt, dan is dat toch wel de geschiedenis van het Huis van Oranje. Wij klopten bij haar aan met het verzoek haar licht te laten schijnen over Paleis Soestdijk – over wat dat gebouw door de eeuwen heen heeft betekend, en welke betekenis het anno 2020 nog heeft.

Paleis Soestdijk was oorspronkelijk helemaal geen paleis. Wat was het dan wel?

“Het was een buitenplaats zoals er in de zeventiende eeuw zo vele waren, een buitenverblijf van de toenmalige burgemeester van Amsterdam, Cornelis de Graeff, die het in 1638 had laten bouwen. In palladiaanse stijl: genoemd naar de Italiaanse renaissancebouwmeester Palladio, met een strakke symmetrische opbouw die teruggrijpt op bouwstijlen in de klassieke Oudheid. Je zag dat soort huizen overal, in Kennemerland, langs de Amstel, langs de Vecht, noem maar op.”

De zoon van De Graeff verkocht het huis in 1674 aan Stadhouders Willem III. Waarom liet die zijn oog uitgerend op Soestdijk vallen?

“Willem III was een buitengewoon fanatiek jager. Alle vrije tijd die hij had, besteedde hij aan de jacht. Vaak op de Veluwe, in de buurt van zijn buitenhuizen in Dieren en Het Loo, maar hij breidde zijn jachtterrein uit waar hij maar kon.

Historische tekening Watertoren

Vooraanzicht Paleis Soestdijk

Stadhouder Willem III

Fontein en terrassen Paleis Soestdijk - 1695 - Rijksmuseum

Corps de Logis - 1900-1910 - Utrechts Archief

Stuczaal - 1906 - Utrechts Archief

Hij kocht Soestdijk dan ook om het te laten ombouwen tot jachtslot – zijn vrouw Mary Stuart kwam daar zelden – het was echt een mannending. Wie er wel geweest is, is de Engelse schrijver William Mountague, die het huis in zijn reisverslag *The Delights of Holland* als volgt typeert: 'It is a very pretty Box (...) the Lodgings are small but neat; good gardens, curiously planted and made up.' De Staten van Utrecht waren overigens zó blij met Willems komst, dat ze hem meteen 'Heer van Soest en Baarn' maakten, waardoor hij naar hartenlust achter de 500 damherten in het gebied aan kon gaan. Hij is in 1702 trouwens in het harnas gestorven toen zijn paard tijdens een jacht in Engeland over een molshoop struikelde en Willem aan de gevolgen van de val bezweek..."

Wat voor invloed heeft Willem III gehad op het aanzien van 'Soestdijk'?

"Hij heeft met name veel geld geïnvesteerd in de aanleg van de tuinen. Hij was geobsedeerd door waterpartijen met fonteinen, maar om die hoog

genoeg te laten spuiten had je wel voldoende waterdruk nodig. Vandaar dat hij een windwatermolen heeft laten bouwen, met een reservoir boven in een watertoren, met op het platte dak wieken en beneden een rosmolen, zodat een paard de molen kon aandrijven bij gebrek aan wind. Die watertoren, een van de oudste in ons land, had in de kelder trouwens ook nog een glacière, de 'ijskast' van het huis als het ware."

Maar de meer ingrijpende verbouwingen aan het huis zelf zijn van latere datum.

"Ja, daarvoor moeten we naar het jaar 1806, in de Franse tijd, als Lodewijk Napoleon Koning van Holland is. Het pand wordt dan voor hem aangepast aan de heersende Empirestijl. Toch beschrijft een Franse tijdgenoot het huis misprijzend als 'een simpele en zeer bescheiden woning (...), zeer ontoepasselijk getooid met de benaming kasteel, en men kan het nóg veel minder een lustoord noemen, want niets is minder aangenaam dan dit bakstenen gebouw, waarvan de appartementen zeer slecht gesitueerd zijn.'

Tsja, ons land was uniek, een republiek van egalitaire kooplui, geen koninkrijk met pronkpaleizen."

Maar wanneer krijgt het pand dan die zijvleugels met die karakteristieke curve, die het toch wel degelijk de allure van een paleis hebben gegeven?

"In 1815, als de Fransen weg zijn, wordt het landgoed volgens de Wet van Soestdijk geschonken aan Prins Willem, de latere Koning Willem II. Een cadeau vanwege zijn heldendaden op het slagveld van Quatre Bras. In de jaren tot 1821 is het huis toen op kosten van de Staat zeer ingrijpend verbouwd en uitgebreid. Een ware metamorfose: op het dak kwam een belvédère, en aan weerszijden van het huis verzezen die vleugels met bijbehorende zuilengalerijen. Dat alles conform de wens van Willems echtgenote, tsarendochter Anna Paulowna, die bouwsels als een uitkijkpost en colonnades gewend was van haar ouderlijk zomerpaleis Pavlovsk in Sint-Petersburg – een gebouw waar Paleis Soestdijk bij in het niet zou zinken als je het ernaast zou zetten. Ook kwam

er een gedenknaald in de tuin, ter ere van Willem, de Held van Waterloo. Overigens woonden Willem en Anna heel veel in Soestdijk; drie van hun vijf kinderen werden er geboren. De zoons konden er in de tuin naar verluidt naar hartenlust marcheren en kanonnen afschieten – hun vader was nou eenmaal een echte militair."

Ze woonden er dus niet het hele jaar door. Waarom eigenlijk niet?

"De prins moest natuurlijk vaak in Den Haag en aanvankelijk ook Brussel zijn. De eerste – en naar later zou blijken enige – permanente bewoners waren Juliana en Bernhard en hun gezin. In 1937 gingen ze er wonen. Na de tijd van Koningin Emma rond 1890 was er nooit meer iets aan onderhoud gedaan, dus het paleis onderging een grootscheepse opknappbeurt. En bij wijze van Nationaal Huldeblijk kreeg het jonge paar de verbouwing en de nieuwe inrichting cadeau van het Nederlandse volk. Er kwam een filmzaal, een turnzaal en een inpandig zwembad –

“Defilé op Koninginnedag was natuurlijk een geweldige ervaring: dat de koninklijke familie gewoon op het bordes stond – zelf zeiden ze trouwens ‘op de stoep’.”

Juliana op Paleis Soestdijk defile met burgemeester van Amersfoort mr. Joh. de Widt, Nationaal Archief • 1964

Bibliotheek • 1939

Keuken • 1936

Grote Salon • 1936 - Spaarnestad Photo

Beatrix in kajak in zwembad • 1952

Prinses Margriet • 1952

Turnzaal • 1939 - Wiel van der Randen, Spaarnestad Photo

“Tsja, ons land was – uniek – een republiek van egalitaire kooplui, geen koninkrijk met pronkpaleizen.”

Reinildis van Ditzhuyzen (Arnhem, 1948) is historica en schrijfster, onder meer bekend door haar boeken over etiquette ('De dikke Ditz') en de geschiedenis van het Huis van Oranje. Regelmatig treedt ze op als deskundige op beide terreinen, voor zowel Nederlandse als buitenlandse (met name Duitstalige) media. Zie ook haar website: www.reinildis.nl

de familie kon natuurlijk bezwaarlijk in het openbaar gaan sporten. Van Juliana is bekend dat ze met behulp van een wichelroede heeft bepaald waar het wiegje van Beatrix moest komen te staan: buiten bereik van ongewenste aardstralen. Juliana was al even allergisch voor de Empirestijlelementen in het paleis: 'De stijl van een dictator. Ik haat dit allemaal!', heeft ze ooit uitgeroepen."

Voor vele generaties Nederlanders is Paleis Soestdijk een symbool geweest van de monarchie en het Koninklijk Huis. Die lading heeft het nu niet meer.

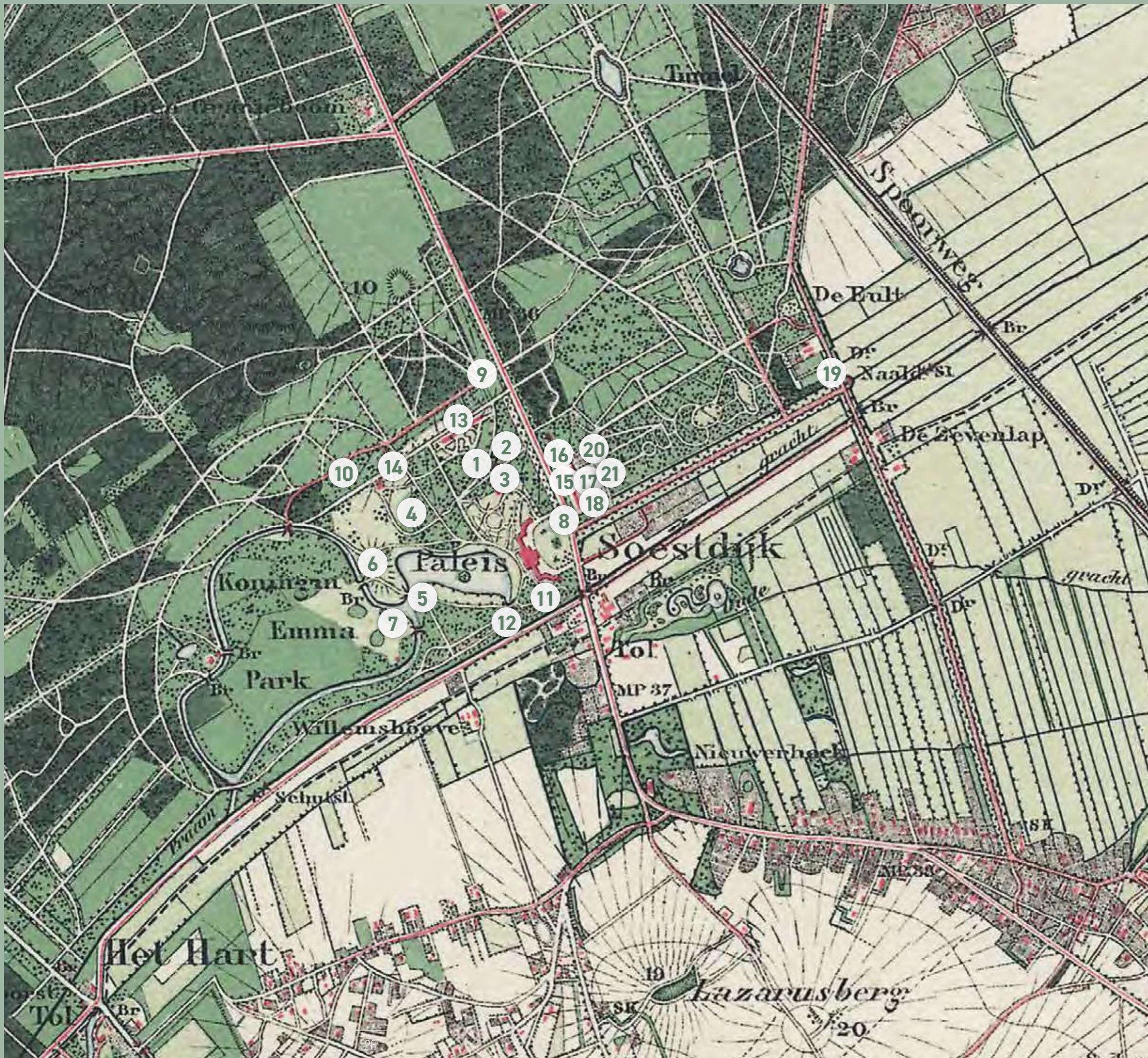
"Voor iedereen die het heeft meegemaakt, was het defilé op Koninginnedag natuurlijk een geweldige ervaring: dat de koninklijke familie gewoon op het bordes stond – zelf zeiden ze trouwens 'op de stoep' – en je ze persoonlijk kon feliciteren! Dat is nu allemaal verleden tijd, het zegt jongere generaties weinig. Maar Koningsdag – als opvolger van Koninginnedag – is meer dan ooit een begrip, sinds kort zelfs uitgeroepen tot Nederlands immaterieel erfgoed! En Paleis Soestdijk is wat mij betreft nog steeds een symbool: het is de spiegel van onze geschiedenis. Aan de eenvoud kun je de Hollandse koopmansgeest aflezen. Onze nuchterheid. Geen toeters en bellen. Ja, Paleis Soestdijk: dat zijn wij."

DE SCHATTEN VAN HET LANDGOED

Paleis Soestdijk is een landgoed van 170 HECTARE, waarop zich meer dan TWINTIG RIJKSMONUMENTEN bevinden. Het paleis is natuurlijk het bekendste gebouw, maar ook vele andere gebouwen en kunstwerken maken deel uit van het grondgebied. Deze worden de komende jaren gerestaureerd, gerenoveerd en herbestemd.

Wat zijn de verhalen achter deze historische plekken?

DE SCHATTEN VAN HET LANDGOED OP DE KAART

1. Watertoren • 1680
2. Hondengraven • 1852 - 1999
3. Oranjerie • 1884
4. Wilhelminachalet • 1892
5. Brugleuningen • 1890
6. IJskelder • 1850
7. Sportpaviljoen en Speelhuis • 1937 - 1980
8. Wachhuisjes en hekwerk • 1883 - 1884
9. Parkwachterswoning • 1895
10. Jachthuisjes Prinsen Willem, Alexander en Hendrik • 1834
11. Tuinvazen • 1775 - 1825
12. Gietijzeren brug • 1872
13. Kassen • +/- 1884
14. Speelboerderij Prinses Sophie • 1833
15. Koninklijke Stallen • 1883 - 1885
16. Intendantwoning • 1863
17. Boerderij • 1825
18. Dienstwoningen • 1678 - 1714
19. De Naald van Waterloo • 1815
20. Werkschuur • 19e eeuw
21. Logiesgebouw en AA-zolder • 1884 - 1889

Watertoren

Oranjerie

Jachthuisje

Wilhelminachalet

Sportpaviljoen • 1937 - Koninklijke Verzamelingen

1. WATERTOREN • 1680

De Watertoren is rond 1680 gebouwd naar ontwerp van Willem Meesters. Het is één van de oudste watertorens van Nederland. Het gebouw, dat in de begintijd nog een windmolen op het dak had, zorgde lange tijd voor de watervoorziening van de fontein in het park. In 1884 is de Watertoren grondig verbouwd door architect L.H. Eberson. Passend bij de historische functie van de Watertoren komt hier in de toekomst een experience waarin duurzame energie centraal staat en de rol die Nederland daarin speelt.

2. HONDENGRAVEN • 1852 - 1999

Enkele voormalige, pluizige bewoners van Paleis Soestdijk liggen begraven tegenover de Watertoren. De Hondengraven zijn inmiddels gezamenlijk een

rijksmonument. De eerste hond die hier werd begraven was Lory, de hond van Willem II en Anna Paulowna. In latere jaren volgden onder andere Kiki, de hond van Juliana.

3. ORANJERIE • 1884

Ten noorden van het paleis bevindt zich de Oranjerie, een gebouw in Empirestijl. Architect L.H. Eberson maakte het ontwerp voor koning Willem III. Het wit gepleisterde gebouw werd vroeger gebruikt als overwinterplaats voor sinaasappel- en citroenbomen. Het gebouw is rond 2004 fors verbouwd vanwege de functie als horecapaviljoen. Tijdens de huidige transitieperiode van het paleis fungeert de Oranjerie als Atelier Soestdijk, een centrale plek waar de toekomstplannen voor het landgoed en het paleis worden gepre-

senteerd. Straks is het de centrale in- en uitgang van Paleis Soestdijk.

4. WILHELMINACHALET - 1892

Prinses Wilhelmina kreeg dit gebouwtje aan het eind van de negentiende eeuw cadeau. Het is een zogenaamd speelhuis: een paviljoen bedoeld voor recreatieve doeleinden. Het gebouw valt op vanwege de typisch negentiende-eeuwse chaletstijl van architect J.P.E. Hoeufft en het uitbundige houtsnijwerk. In de toekomst kan het huisje gehuurd worden voor bijvoorbeeld vergaderingen en private dining.

5. BRUGLEUNINGEN • 1890

Nabij het Wilhelminachalet ligt een kleine voetgangersbrug, waarvan alleen de leuning zijn toegewezen als rijksmonument. Deze hebben dan ook een bijzonder ontwerp: ze hebben de vorm van

houten boomstammen, maar zijn vervaardigd uit cement, rondom een ijzeren kern. Het rustieke uiterlijk is het werk van een 'roccailleur': een zeer gespecialiseerde ambachtsman die zich toelegt om een rotsachtige of houten aanblik te geven aan beton.

6. IJSKELDER • 1850

De IJskelder van Paleis Soestdijk, een ontwerp van architect S.A. van Lunteren, is één van de grootste in zijn soort. Tot de opkomst van de ijskast boden dit soort ijskelders uitkomst om voedsel vers te houden. Het winterse ijs uit de vijver werd hier het gehele jaar opgeslagen en in de zomer gebruikt voor koeling.

De IJskelder valt op dankzij het paviljoen met de rieten kap, dat de entree voor het ijs bekroont. In de toekomst staat innovatie op het gebied van voeding centraal op deze plek.

Ook zijn er plannen voor een andere bijzondere functie. De heuvel van de IJskelder neemt richting de vijver in hoogte af. De ambitie is om hier een natuurlijk amfitheater aan te leggen, geschikt voor voorstellingen of concerten. Omdat het podium in de vijver zal liggen, vormt het paleis dan een spectaculair decor van de voorstellingen.

7. SPORTPAVILJOEN EN SPEELHUIS • 1937-1980

Het Sportpaviljoen en het Speelhuis zijn onderdeel van het Sportpark. Het Sportpaviljoen en zwembad waren een cadeau ter gelegenheid van het huwelijk van Prinses Juliana en Prins Bernhard. Het ontwerp van P.J. de Bie Leuvelink Tjeenk en A.J. van der Steur was indertijd heel vooruitstrevend. Het interieur bevat onder andere waardevolle wandschilderingen en meubilair dat grotendeels bewaard is gebleven.

Tuinvazen

Gietijzeren brug

Speelhuysje • 1952 - Koninklijke Bibliotheek

Speelboerderij

Koninklijke Stallen • 1950 - Koninklijke Bibliotheek

Buiten de muren van het paleis liggen ontelbare schatten.

Het nabijgelegen Speelhuis is twee jaar later gebouwd als cadeau aan Prinses Beatrix. Het bakstenen gebouwtje is ontworpen door dezelfde architecten als het Sportpaviljoen. In de jaren 80 is hier nog een sauna bijgebouwd. In de toekomst wordt het Sportpaviljoen een informatiecentrum voor bezoekers aan het park en het bos en komt er een speelweide. Het zwembad wordt een installatie met het thema water.

8. WACHTHUISJES EN HEKWERK • 1883 - 1884

De twee wachthuisjes voor het hek van het paleis fungeerden lange tijd als standplaats voor de marechaussee, die als taak had om het paleis te bewaken. De twee huisjes zijn van de hand van architect L.H. Ebersson, die onder meer ook verantwoordelijk was voor het ontwerp van het hekwerk. De twee kleine gebouwtjes zijn

opgetrokken uit hout, op een bakstenen plint. Het hek, waarnaast de gebouwtjes zich bevinden, scheidt de paleistuin van de Amsterdamsestraatweg. Ebersson zorgde voor koninklijke allure in het ontwerp, dankzij de fijne detaillering van het smeedwerk.

9. PARKWACHTERSWONING • 1895

Sinds 1895 bevindt de Parkwachterswoning zich aan één van de toegangswegen tot het park. Het is gebouwd in de toen populaire chaletstijl. Het siermetselwerk, de raamluiken en de houten bogen aan de dakrand zijn hiervan een kenmerk. Het L-vormige gebouw is zo georiënteerd dat het aan twee zijden uitkijkt op de kruisende wegen waaraan het gebouw is gelegen. Momenteel wonen hier voormalige medewerkers van het paleis.

10. JACHTHUISJES PRINSEN WILLEM, ALEXANDER EN HENDRIK - 1834

De drie prinselijke jachthuisjes zijn in 1834 gebouwd voor de zoons van koning Willem II: Willem, Alexander en Hendrik. Nu wonen hier voormalige paleismedewerkers. De drie identieke gebouwen vallen op vanwege het rieten puntdak met een luifel aan de voorzijde. De witte bepleistering en de vormgeving zijn kenmerkend voor de Empirestijl. Het Jachthuis van prins Willem heeft een bijzondere historie: het functioneerde een tijdlang als kapel voor koningin Anna Paulowna, die Russisch-Orthodox was.

11. TUINVAZEN • 1775-1825

Vier tuinvazen op het landgoed zijn gezamenlijk aangewezen als rijksmonument. Het reliëf op de twee oudste, zandstenen vazen refereert naar de liefde: op de ene

vaas is een beeltenis van Cupido en enkele bacchanten te zien, de andere vaas toont de godin Venus op een triomfwagen. De overige vazen zijn vervaardigd in de 19^e eeuw. Deze marmeren exemplaren zijn soberder van karakter.

12. GIETIJZEREN BRUG • 1872

Waar de vijver van Paleis Soestdijk overgaat in de Praamgracht, wordt deze overspannen door een gietijzeren brug. De brug is vervaardigd door de firma Enthoven & Co uit Den Haag, een firma die ooit in heel Nederland gietijzeren producten en constructies leverde. De brugleuningen hebben een bijzondere profilering, maar met name de steunbogen onder de brug zijn rijk gedecoreerd.

13. KASSEN • +/- 1884

Architect L.H. Ebersson ontwierp eind 19^e eeuw, omstreeks dezelfde periode als de Oranjerie, enkele

indrukwekkende kassen. Ongeveer vijftig jaar later werden deze verwijderd. Het is de ambitie om een hedendaagse variant hiervan terug te brengen in het park. Het wordt een plek waar het voedsel van morgen wordt gekweekt en getoond. De koks uit het restaurant kunnen de gewassen vervolgens ook verwerken in hun gerechten.

14. SPEELBOERDERIJ PRINSES SOPHIE • 1833

In 1833 werd een kinderboerderijtje gebouwd voor Prinses Sophie. Dit cadeau van haar vader, koning Willem II, werd volop gebruikt door de prinses. Het functioneerde daadwerkelijk als zuivelboerderij, met een stal voor twee koeien, een moestuintje en een schuurtje waar Sophie zelf boter en kaas kon maken. Na haar huwelijk in 1842 nam prinses Sophie het interieur van de boerderij mee naar

Naald van Waterloo

Intendantwoning

Kassen ten tijde van Prins Hendrik • 1865-1879

Speelhuis • 1939 - Archief Eemland

Dienstwoningen

haar nieuwe woning in Duitsland. De boerderij wordt nog bewoond door voormalig paleispersoneel.

15. KONINKLIJKE STALLEN • 1883 - 1885

Een klassieke klok en lantaarn bekronen de Koninklijke Stallen, die aan de overzijde van de Amsterdamsestraatweg liggen. L.H. Eberson is de architect van dit neoclassicistische gebouw. Voorin het gebouw is een grote ruimte die dienst deed als garage voor rijtuigen. Achterin het gebouw bevindt zich de ruimte voor de paarden. Verder zijn er ondersteunende ruimtes, zoals een kantoor, hooizolder, smidse en een dekenmagazijn. De stallen worden herbestemd tot café-restaurant.

16. INTENDANTWONING • 1863

De Intendant had een belangrijke rol op het landgoed. Deze functionaris was verantwoorde-

lijk voor het dagelijks beheer en onderhoud van Paleis Soestdijk. De Intendantwoning werd in 1863 gebouwd, naar ontwerp van architect G. Key. Het neoclassicistische herenhuis past bij de status van de bewoner. De symmetrische gevel is een blikvanger, dankzij het rijk gedecoreerde timpaan en het balkon met ijzeren siersmeedwerk. Over enkele jaren maakt de woning onderdeel uit van het hotel- en retailcluster op de Parade.

17. BOERDERIJ • 1825

Aan de overzijde van de Amsterdamsestraatweg bevinden zich verschillende gebouwen die ondersteunend zijn aan het paleis. Zo is hier een voormalige Boerderij uit 1825 te vinden. Het woonhuis en de stallen vormen samen de plattegrond in de vorm van de letter T. Vandaar de weinig creatieve typering

'T-huisboerderij'. In de toekomst komt hier een landgoedwinkel, passend bij de historische functie van het gebouw.

18. DIENSTWONINGEN • 1678 - 1714

Oorspronkelijk stond op de plek van de Dienstwoningen een houten boerderij, die vanaf de 17^e eeuw stap voor stap is vervangen door stenen bebouwing. Nu is het pand opgedeeld in enkele appartementen. De groene postbus voor de gevel is uniek: om het uitzicht van Koningin Wilhelmina niet te bederven, kreeg deze bus een groene kleur in plaats van het rood, dat gebruikelijk was in de rest van het land.

In de toekomst maken (een aantal van de) dienstwoningen onderdeel uit van het horeca- en retailcluster op de Parade.

19. DE NAALD VAN WATERLOO • 1815

De zichtlijn van Paleis Soestdijk richting het noordoosten is gericht op de Naald van Waterloo. Deze gedenkzuil werd in 1815 opgericht om de heldendaden van de latere koning Willem II te vieren. Deze leidde de succesvolle aanval op de Fransen bij Quatre-Bras.

Architect A. van der Hart ontwierp een naald van 25 meter hoog die aan vier zijden is voorzien van een lofzang op de heldendaden van de kroonprins. In de detaillering rondom deze inscriptie is een slang te herkennen die zijn eigen staart opeet, een symbool voor de eeuwigheid.

20. LOGIESGEBOUW EN AA-ZOLDER • 1884

Eind 19^e eeuw werd het nieuwe stallencomplex gebouwd op de Parade. In deze periode werd ook het logiesgebouw hier gevestigd.

Hier bevindt zich de AA-zolder: een feestzaal die Juliana in 1976 cadeau gaf aan alle medewerkers van het paleis. Het interieur daarvan is nog bewaard gebleven en is een soort tijdmachine: zelfs de prijslijst en de elpees uit de jaren zeventig zijn bewaard gebleven. Het logiesgebouw biedt in het toekomstplan plaats aan retail.

21. WERKSCHUUR • 19E EEUW

Op de Parade bevindt zich een werkschuur, die is opgebouwd als houtskeletbouw met decoratie in chaletstijl. In het houtsnijwerk zijn bloemen te herkennen.

MEER DAN DRIE- HONDERDVIJFTIG JAAR INNOVATIE

Het is geen toeval dat Paleis Soestdijk in de toekomst een podium wordt voor innovatie en ondernemerschap. De geschiedenis van het landgoed staat bol van de vernieuwing op het gebied van technologie, architectuur en duurzaamheid. De inspiratie voor deze nieuwigheden werd regelmatig in het buitenland opgedaan; Nederland kon immers niet achterblijven op de rest van Europa. Dit maakte Soestdijk tot een etalage van de nieuwste internationale ontwikkelingen in Nederland. De gidsen van het paleis laten zien waar de historische plekken van vooruitgang te vinden zijn op het landgoed.

VIER GIDSEN VERTELLEN

DITTY VAN DIJK • DE WATERTOREN
NATALIE KUIK • HET SPORTPAVILJOEN
PAULA VAN DIJK • DE SOESTER VLEUGEL
JAN SCHILSTRA • DE FILMZAAL

WATERTOREN

Gids Ditty van Dijk

“Het lot heeft me naar Soestdijk gebracht om te gidsen, maar de museale connectie was er al: na mijn loopbaan als docent Frans heb ik onder meer gewerkt in het Van Gogh Museum en de Nieuwe Kerk in Amsterdam. De Watertoren hier is de oudst bekende in Nederland. Je moet daarvoor teruggaan naar de zeventiende eeuw, naar stadhouder Willem III en zijn vrouw Mary Stuart – een koningsdochter.”

Watertoren • 1695 - Rijksmuseum

“De vorstenhuizen hielden elkaar goed in de gaten. Als de een iets nieuws had bedacht, dan wilde de ander dat ook.”

Omdat zij hoger in aanzien stond, kreeg zij de grootste kamers van het toenmalige jachtslot toegewezen, met het mooiste uitzicht, namelijk op de waterpartij met de Drakenfonteinen. Die moesten natuurlijk wel aangedreven worden om te kunnen sproeien. Dat kon op een simpele manier, met behulp van een rosmolen, waarin een paard rondjes liep. Maar het was een kleine wereld en de vorstenhuizen hielden elkaar goed

in de gaten. Dus als de een iets nieuws had bedacht, dan wilde de ander dat ook. En omdat de fonteinen in Versailles hun gelijke niet hadden, stuurde Willem zijn fontainier Willem Meesters daar naartoe om de sproeitechniek te bestuderen. Dat resulteerde in de bouw van deze cilindervormige watertoren. Via een stelsel van loden pijpen werd het water uit het reservoir bovenin naar de vijver gepompt. Op het dak van de toren stond een windmolen, maar als er geen wind was, nam alsnog een paard op de begane grond de honneurs waar om voor stuwning te zorgen.”

De historische functie blijft een rol spelen in de Watertoren: er komt een experience rond het thema energie.

SPORTPAVILJOEN

Gids Natalie Kuik

"Of ik gids ben geworden door Gilbert Bécaud's wereldberoemde lied Nathalie? Haha, je zou het kunnen denken, maar mijn naam schrijf je wel zonder 'h', hoor! Feit is wel dat ik na mijn studie Kunstgeschiedenis in 2001 meteen aan de slag ben gegaan als gids en dat vak oefen ik nog steeds uit. Ik deed al rondleidingen in het Rijksmuseum en het Paleis op de Dam, dus de stap naar Soestdijk,

"Het is een vernieuwend ontwerp, een licht en zonnig clubhuis."

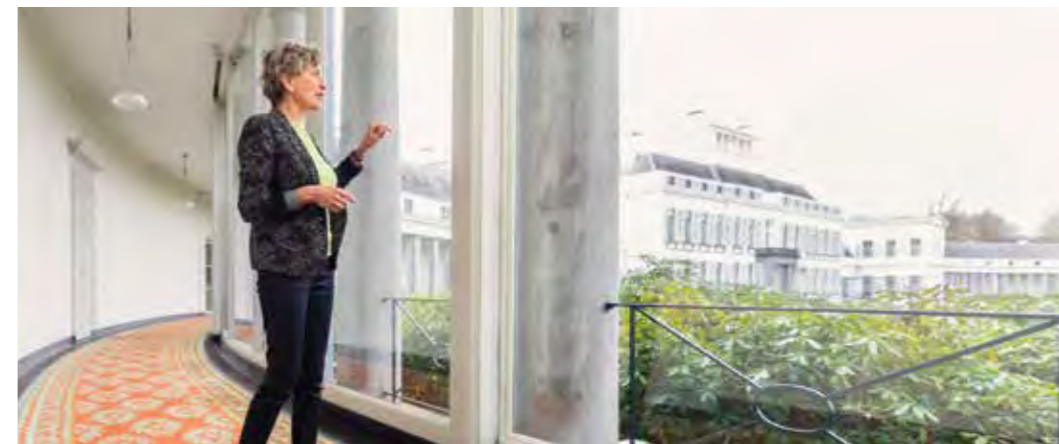

Sportpaviljoen • 1937 - Koninklijke Verzamelingen

Rondom het Sportpaviljoen zullen functies komen die bijdragen aan de beleving van het park, zoals een informatiecentrum over de natuur op het landgoed. Voor kinderen komt er een speelweide.

SOESTER VLEUGEL

Gids Paula van Dijk

"Ik ben altijd een enorme snuffelaar geweest, wil alles weten, vooral op het gebied van kunstgeschiedenis en

"Koningin Emma heeft de zuilen-galerijen drastisch gemoderniseerd: onder meer met schuiframen van getrokken glas, heteluchtverwarming en elektrisch licht."

architectuur. Dus toen Paleis Soestdijk in 2006 rondleiders zocht, heb ik me direct aangemeld. We moesten ons kleden in zwart en wit, met witte handschoentjes omdat we niets aan mochten raken: ik leek precies op een serveerster! We kregen een dikke syllabus met informatie, maar naar de colonnades heb ik zelf onderzoek gedaan. Er was weinig meer van bekend dan dat Anna Paulowna ze had laten bouwen, omdat het zomerpaleis van haar jeugd, Pavlovsk in Sint-Petersburg, ze ook had. De architecten die daarvoor rond 1815 in de arm werden genomen, waren Jan de Greef en Zeger Reijers, volgelingen van de beroemde Franse architect Jean-Nicolas Durand: een uitgesproken voorstander van eenvoud

en soberheid, samenhang tussen bouw en bouwkunst, nut boven sier. En dat is goed terug te zien in hun karakteristieke ontwerp, met Dorische zuilen: glad, zonder enige opsmuk. Zo'n 70 jaar later heeft Koningin Emma de zuilengalerijen drastisch gemoderniseerd: onder meer met schuiframen van getrokken glas, heteluchtverwarming en elektrisch licht. En met een Smyrna-geknoopt Deventer tapijt dat naadloos de curve van de colonnades volgt!"

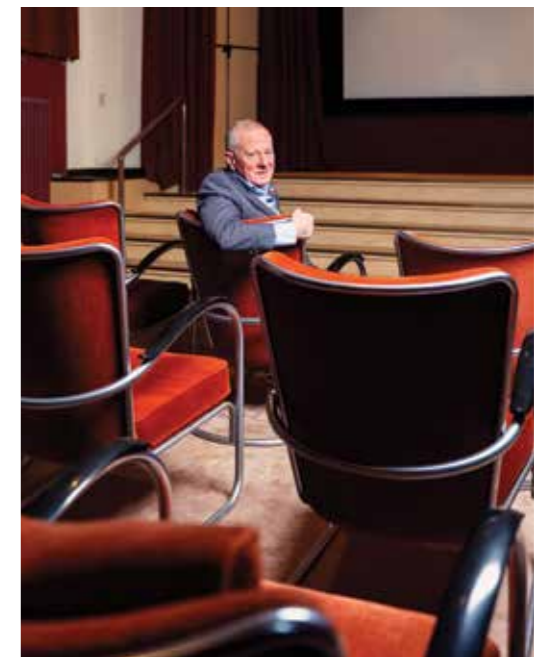
De colonnade verbindt de verschillende kamers met elkaar. Ook aan de rechterzijde van het paleis, de Baarnse vleugel, heeft de colonnade een verbindende functie, maar dan voor onder andere innovatielabs en matchinglokalen die hier een plek zullen vinden.

De geschiedenis van het landgoed staat bol van de vernieuwing op het gebied van technologie, architectuur en duurzaamheid

FILMZAAL

Gids Jan Schilstra

"Ik was in mijn werkzame leven politie-man, maar heb daarnaast decennialang als hobby op eigen houtje geschiedenis gestudeerd. Omdat ik na mijn hectische baan niet in het beruchte zwarte gat wilde verdwijnen, heb ik in 2006 gesolliciteerd naar de functie van gids op Soestdijk. Ik wil de geschiedenis namelijk kunnen zien, ruiken en aanraken – en dat kan hier! In het begin waren veel vertrekken nog taboe voor het publiek; gevoeligheden moesten nog geschiedenis worden. Maar gaandeweg gingen alle deuren open, op die van de slaapkamer van Koningin Juliana en Prins Bernhard na. De bioscoopzaal in het souterrain, uit 1937, is een geheide publiekstrekker gebleken. De apparatuur van die zaal was een geschenk van de Nederlandse

"De filmzaal is ingericht met moderne stoelen van Gispen die inmiddels klassiekers zijn geworden."

Bioscoop Bond en die zorgde er ook voor dat Bernard in het weekend films kon bekijken die de maandag erop pas landelijk in première gingen – veelal actiefilms in het genre James Bond of Rambo, daar was de prins dol op. Ook was er een

aparte montagekamer waar hij zijn eigen films kon monteren. De filmzaal is ingericht met moderne stoelen van Gispen die inmiddels klassiekers zijn geworden; Bernhard zelf had een speciale stoel, aangepast aan zijn rug die erg te lijden had gehad van de auto- en vliegtuigongelukken waar hij in zijn avontuurlijke leven bij betrokken was. Die stoel stond apart van de andere, vlakbij het bedieningspaneel in de muur zodat hij zelf de knoppen kon bedienen."

De filmzaal wordt grondig gerestaureerd en kan in de toekomst gebruikt worden voor educatieve programma's. In het weekend zal er een doorlopend filmprogramma zijn rondom de vier innovatiethema's én over het paleis en de voormalige bewoners.

MADE BY HOLLAND

*van monarchie
naar magie*

Podium voor het beste van de Nederlandse kennis- en maakindustrie

De komende jaren landt het plan 'Made by Holland' op Paleis Soestdijk. Dit ambitieuze programma zet Nederlandse innovatiekracht en excellent ondernemerschap in de kijker en verbindt ondernemers, bezoekers en jong talent met elkaar. Maar wat is ervoor nodig om deze ambitie tot tastbare werkelijkheid te maken? Een blik op de ruimtelijke aspecten die het rijksmonumentale paleis en het omliggende landgoed gaan transformeren tot dé landingsplek voor de kroonjuwelen van de Nederlandse kennis- en maakindustrie.

EEN PALEIS ALS SHOWCASE VOOR INNOVATIE

Met het plan Made by Holland won MeyerBergman Erfgoed Groep in 2017 een landelijke selectie. Het werd door een deskundige commissie gekozen uit maar liefst 120 ingezonden ideeën. De kern van het plan: de iconische waarde van het paleis inzetten om innovatiekracht en excellent ondernemerschap in de Nederlandse maak- en kennisindustrie te tonen en het creëren van een groter besef van de mogelijkheden die dit heeft voor nieuwe generaties. Het koninklijke landgoed in Baarn is hiervoor de uitgelezen locatie. Het staat symbool voor ons collectieve vermogen en is van oudsher een plek waar we dat aan elkaar en aan het buitenland hebben laten zien. Paleis Soestdijk ligt bovendien centraal in het land, in een fraaie omgeving en het vertelt een verhaal; het is en blijft een magische plek die aantrekt en verleidt.

DE BESTAANDE WAARDEN ALS UITGANGSPUNT

De podium-, platform- en praktijkfunctie van Paleis Soestdijk vragen om faciliteiten als een auditorium, voldoende vergader-, presentatie- en bijeenkomstruimtes, horecafaciliteiten voor uiteenlopende klantgroepen en een hotelprogramma dat hierop aansluit. Bovendien zijn verbeteringen nodig aan de bereikbaarheid en toegankelijkheid: denk bijvoorbeeld aan voldoende parkeergelegenheid voor bezoekers en een veilige oversteek over de Amsterdamsestraatweg om de Parade en het paleis direct met elkaar te verbinden. Het introduceren van deze nieuwe functies op een monumentaal landgoed met een voormalige woonfunctie, vraagt om zorgvuldigheid en precisie. In de historische en landschappelijke gelaagdheid zijn aanknopingspunten gevonden, die zorgen voor een evenwichtige inpassing van het nieuwe programma Made by Holland.

Soester vleugel
Platform

Baarnse vleugel
Praktijk

Corps de Logis
Podium

*Podium, Platform
en Praktijk:
drie gebieden
waar innovatie,
ontmoeten en
ontdekken
samenkomen*

CORPS DE LOGIS PODIUM • PALEIS

BEZOEKERSENTREE

In de toekomst komen er veel meer bezoekers naar het paleis. De huidige entree is daar niet op berekend. Een vergroting van de 'voor deur' is niet mogelijk: de iconische gevel van het paleis moet zo min mogelijk worden aangetast. De nieuwe bezoekersentree komt daarom aan de achterzijde. Dit biedt ook voordelen op logistiek vlak: bezoekers volgen in deze situatie de kortste en meest logische aankomstroute van de Oranjerie, de toekomstige entree van paleis en park, naar de ingang van het paleis. Wanneer de ingang van het paleis in het souterrain gerealiseerd kan worden, levert dat, eventueel in combinatie met een uitbouw, nog meer voordeel op. In dit nieuwe welkomstgebied op kelder-niveau kunnen facilitaire zaken, zoals garderobe, toiletten en ontvangst efficiënt worden ingepast, rekening houdend met het monument.

PARTERRE

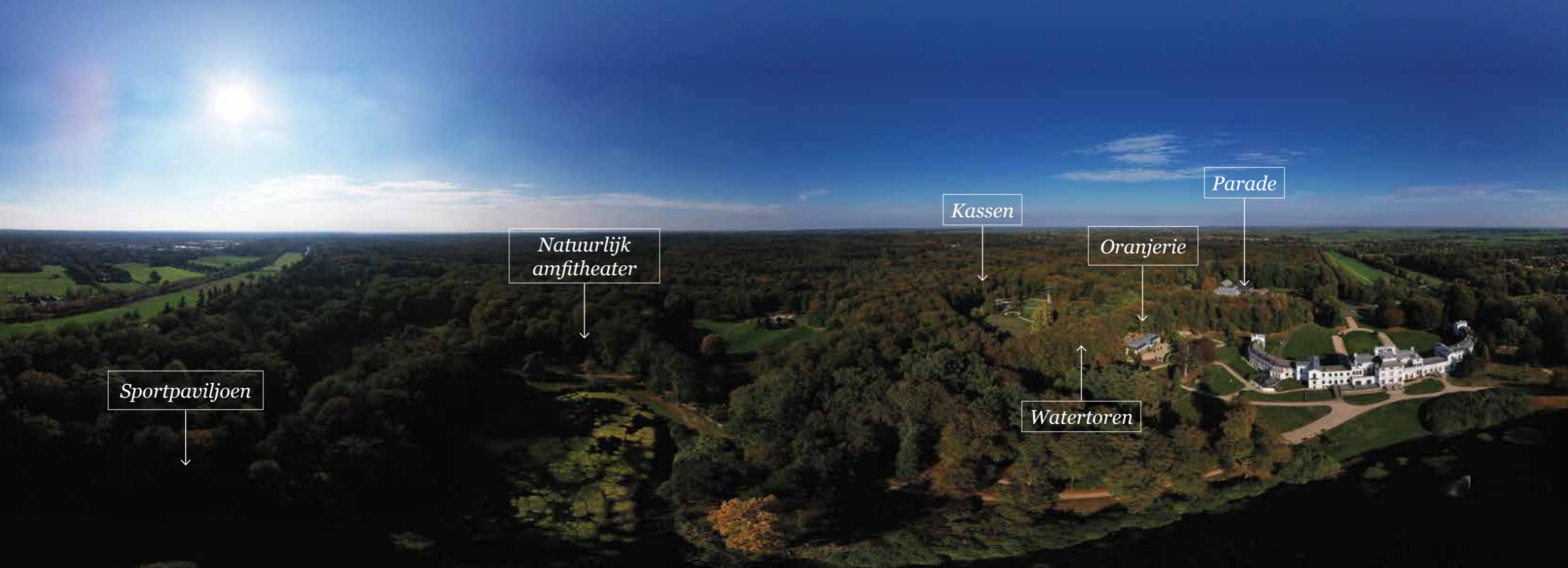
De achterzijde van het corps de logis (het middendeel van het paleis) sluit niet optimaal aan op de Zochertuin en de vijver. Daarom is het de ambitie om een parterre te introduceren rond de nieuwe ingang – en op de mogelijke nieuwe uitbouw voor de entree – wordt de ruimte beter benut: er ontstaat een nieuwe verblijfsplek en de overgang van paleis naar tuin wordt verbeterd.

STIJLKAMERS

De bezoekers komen in de toekomst via het souterrain aan de achterzijde binnen en vervolgen hun weg door het paleis naar de verdieping. Daar bevinden zich de prachtige stijkkamers. Deze worden zorgvuldig gerestaureerd, zodat het historische verhaal van Paleis Soestdijk ook voor de toekomst behouden blijft. Een aantal van de ruimtes wordt beschikbaar gesteld voor bijvoorbeeld diners en recepties. In de bibliotheek komt een presentatie over Nederlandse uitvindingen door de eeuwen heen.

PRESENTATIE- EN TENTOONSTELLINGSRUIMTES

De eerste en tweede verdieping van het paleis worden in de toekomst presentatieruimtes en tentoonstellingszalen. Onder de centrale kap van het gebouw komt een grote zaal. In deze zalen komt een gevarieerde programmering over de vier thema's van Made by Holland: water, agricultuur & voeding, energie en gezondheid.

SOESTER VLEUGEL PLATFORM • PALEIS

ONTMOETINGS- EN VERGADERRUIMTES

De Soester vleugel wordt de plek waar bijvoorbeeld vergaderingen, presentaties en conferenties plaatsvinden. Het wordt een plek voor ontmoeting en kennisuitwisseling met vergaderzalen en lounges.

AUDITORIUM

Aan de achterzijde van de Soester vleugel bestaat al een uitbouw. Hier kan een nieuw bouwvolume worden toegevoegd, dat plaats biedt aan een auditorium.

BAARNSE VLEUGEL PRAKTIJK • PALEIS

Waar de Soester vleugel zich richt op presentatie en ontmoeting, is de Baarnse vleugel de plek waar de praktijk de boventoon voert. In deze vleugel kunnen schoolklassen en individuele bezoekers de innovatie zelf beleven en onderzoeken. In het souterrain van de Baarnse vleugel bevindt zich de filmzaal. Deze zaal wordt gerestaureerd en straks gebruikt voor educatieve programma's. Verder komen hier kantoren.

ANNA AMALIATUIN

TUINAANLEG EN ROUTE

De Anna Amaliatuin, waarbinnen de Oranjerie en de Watertoren zich bevinden, heeft momenteel geen duidelijke identiteit en structuur. Een groot deel van de historische tuinaanleg is hier verloren gegaan. Voor het toekomstige gebruik van het paleis heeft dit gebied samen met de Watertorenlaan een sleutelpositie als aankomst- en entreegebied vanaf de parkeerplaats.

KASSEN

In dit deel van de tuin bevonden zich in de 19^e eeuw twee kassen. Er wordt onderzocht of deze kunnen terugkeren in de vorm van een eigentijdse interpretatie als tuinpaviljoen. De gewassen die hier dan verbouwd worden, kunnen gebruikt worden in de horeca, of mogelijk kan een van de kassen zelf als restaurant fungeren.

ORANJERIE

De Oranjerie is tijdens de herontwikkeling de centrale plek voor ontmoeting en informatie over de plannen, onder de naam 'Atelier Soestdijk'. Het gebouw zal in de toekomst de functie van entrepaviljoen krijgen. Het is de in- en uitgang voor bezoekers en biedt ruimte aan een winkel en een horecagelegenheid.

Samenkomen in de natuur omringd door historie en toekomst

Opera Orfeo ed Euridice op en rond de vijver met Paleis Soestdijk als decor • 2012

PALEISTUIN

NATUURLIJK AMFITHEATER

Aan het westelijke uiteinde van de vijver is de waterkant een licht hellend vlak. Dit komt mede door de historische ijskelder die hier vlakbij ligt. Hier zou een natuurlijk amfiteater kunnen komen, waar in de zomer voorstellingen gehouden kunnen worden. Een ander voordeel van deze locatie is de natuurlijke geluidsbuiter die wordt gevormd door de omliggende bomen. Een (drijvend) podium in de vijver met het paleis als decor op de achtergrond, zullen het tot een spectaculaire ervaring maken voor het publiek.

SPORTPAVILJOEN

Het Sportpaviljoen krijgt vooral de functie van informatiecentrum over de flora en fauna op het landgoed. Ook komt er een speelweide.

TUINPAVILJOENS

In de paleistuin zijn enkele gebouwen aanwezig die een nieuwe invulling krijgen rondom één van de thema's van Made by Holland. Denk bijvoorbeeld aan de koepel boven de IJskelder, het Wilhelminachalet, of de Watertoren. Ook komen er enkele tijdelijke kunstinstallaties. Verder wordt ook een tijdelijk paviljoen geplaatst bij de Hertenkamp.

Natuurlijk decor voor spektakel en verwondering

Cinema Soestdijk 2018

Tijdelijke kunstinstallatie

Oude gebouwen transformeren tot het nieuwe entreegebied

PARADE

KLEINSCHALIGE RETAIL, HORECA, KANTOREN & FACILITEITEN

Aan de overkant van de Amsterdamsestraatweg ligt de Parade. Dit gebied is het fysieke welkomstwoord voor bezoekers van landgoed Paleis Soestdijk. Hier bevinden zich laagdrempelige culturele en educatieve publieksactiviteiten, een hotel en kleinschalige detailhandel. De ruimte tussen de gebouwen krijgt een pleinfunctie, zodat er bijvoorbeeld een markt kan plaatsvinden. Horeca en retail worden grotendeels ingepast in de bestaande gebouwen. Enkele gebouwen, zoals bijvoorbeeld de manege op de Parade, hebben geen historische waarde. Deze worden verwijderd of vervangen door nieuwe bebouwing.

HOTEL

Op de Parade komt een hotel met ongeveer 120 kamers voor zowel de recreatieve als zakelijke markt. Het historische karakter van de Parade is een belangrijke randvoorwaarde. De huidige, monumentale bebouwing blijft behouden. De Koninklijke Stallen krijgen een functie als ontvangstruimte en brasserie voor hotelgasten. De hotelkamers worden verspreid over de overige ruimtes in de Koninklijke Stallen, het Koetshuis en het Logiesgebouw. Daarnaast wordt nieuwbouw met een

*Lokale producten, een markt of kleine evenementen:
er is altijd een reden om langs te komen*

kleinschalig karakter toegevoegd achter de Intendantwoning. De nieuwe volumes blijven in hoogte onder de bestaande bebouwing en de boomgrens. De prachtige Intendantwoning blijft als blikvanger vanaf alle kanten goed zichtbaar.

PARKEERTERRAIN

Op en rond de bestaande parkeerplaatsen die hier liggen kunnen in totaal ca. 250 parkeerplekken gerealiseerd worden.

OVERSTEEK

De Parade heeft als ontvangstgebied van Paleis Soestdijk behoefte aan een veilige overstek over de drukke Amsterdamsestraatweg. Bezoekers kunnen dan parkeren op de Parade en hun weg vervolgen naar het gebied rond de Watertoren en Oranjerie waar de kassa zich bevindt.

“Dit is de ultieme opgave voor een erfgoedontwikkelaar.”

Bart van den Berg:

“Wat ik leuk vind is de hoge mate van complexiteit.”

Paleis Soestdijk transformeren en een nieuwe bestemming geven. Dan praat je over 170 hectare grond, met daarop 31 monumenten. Over in totaal circa 27.000 m² vastgoed, waarvan 9.000 m² van het paleis zelf. De herbestemmingsopgave bevat bovendien complexe vraagstukken op het gebied van onder andere natuur, archeologie, bereikbaarheid, verduurzaming en cultuurhistorie.

Ga er maar aan staan. Bart van den Berg, erfgoedontwikkelaar, staat voor deze opgave.

Bart werkte eerder bij verschillende architectenbureaus, maar ook als manager van grote hoofdstedelijke (ver)bouwprojecten, zoals het Prinsengracht-ziekenhuis en het Conscious Hotel Westerpark in Amsterdam. Vanaf het allereerste begin in 2015 heeft hij meegewerkt aan de plannen voor Paleis Soestdijk. Hij maakte onderdeel uit van het team dat meedeed aan de nationale tender zoals die door het Rijk was uitgeschreven. Dit plan, Made by Holland, werd gekozen uit maar liefst 120 inzendingen. De selectie werd gemaakt door de Staat, op advies van de Beoordelingscommissie onder leiding van Minister van Staat Sybilla Dekker en na toetsing door provincie, de gemeenten Soest en Baarn en het Rijksvastgoedbedrijf.

Is dit letterlijk het kroonjuweel in de carrière van een erfgoedontwikkelaar?

“Ja, dat kun je wel zeggen. Maar ik vind het vooral een enorm leuke opgave. Wat ik leuk vind, is de hoge mate van complexiteit. In de eerste plaats is het paleis een ingewikkeld gebouw. Omdat het in essentie een lange gang is, waar de kamers deels niet via een gang toegankelijk zijn, maar onderling verbonden worden door middel van deuren. En het is 250 meter lang, het is echt een heel end lopen.”

Oneerbiedig gezegd: een enorme pijpenla...

“Eigenlijk wel. In het middengedeelte is de situatie het meest gecompliceerd: daar zijn geen colonnades buitenom die de beide vleugels nog wel hebben, maar zijn de kamers alleen maar via deuren met elkaar verbonden. De enige manier om je te verplaatsen zonder dwars door kamers heen te moeten, is afdalen naar het souterrain: daar kun je ongehinderd in één keer onder het hele gebouw doorlopen. Dat deed de hofhouding vroeger dan ook, letterlijk een geval van Upstairs/Downstairs! Eigenlijk moet je het paleis opdelen in drieën: de Baarnse vleugel, de Soester vleugel en het corps de logis, het centrale hoofdgebouw. Het is nooit één gebouw geworden, het zijn drie gebouwen gebleven ondanks alle pogingen ze tot één geheel te maken. Deze driedeling respecteren wij ook in het nieuwe plan.”

Paleis Soestdijk is een Rijksmonument. Dat betekent dat je er niet zomaar je gang kunt gaan...

“En dat geldt niet alleen voor de buitenkant, maar ook voor het interieur. Daar zit de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed uiteraard bovenop. We maken het daarom zoveel mogelijk reversibel, dat wil zeggen dat het makkelijk in de oorspronkelijke staat is terug te brengen. Een uitdaging, maar daar geniet ik nou juist van.”

Wiltemskamer - 1905-1910

Geniet je ook zo van de uitdagingen op de rest van het landgoed?

“Er is hier honderd jaar geleden een hek om het terrein gezet en sindsdien heeft de natuur het voor het zeggen gekregen. Omdat we de bijzondere flora en fauna respecteren, willen we daarom alleen ontwikkelen binnen het herenhuiscluster aan de overkant op de Parade, en in het Alexanderkwartier, het voormalige marechausseterrein – daar is de natuur veerkrachtig.”

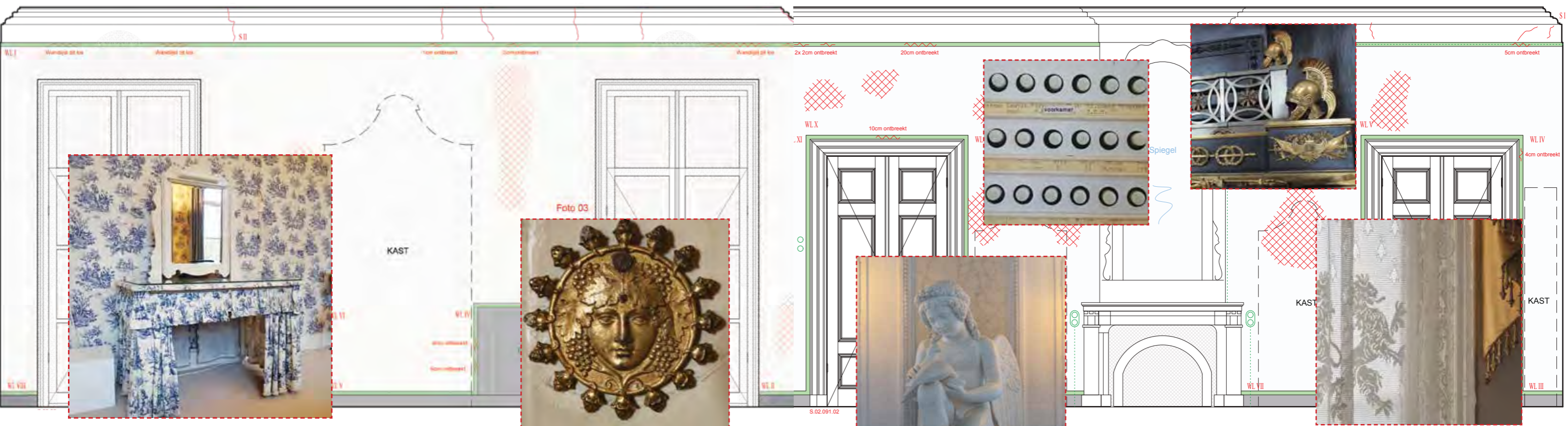
Geen sinecure om als ontwikkelaar over al deze uitdagingen te onderhandelen...

“Dat kan alleen maar door te blijven werken aan vertrouwen. En dat vertrouwen groeit gelukkig nog steeds, bij alle partijen en stakeholders, over en weer. In dat verband is het ook belangrijk dat we op deze plek het verhaal van het ontstaan van onze monarchie blijven vertellen als onderdeel van de nieuwe bestemming. Paleis Soestdijk wordt in onze visie weliswaar geen museum, maar veel van de inrichting en de ornamentatie van de begane grond van het corps de logis blijft behouden. De rest van het gebouw richt zich juist op excellent ondernemerschap en innovatie: verleden, heden en toekomst komen dan samen op deze iconische plek. Kan het mooier?”

VAN INVENTARISATIE TOT UITVOERING

Het bedrijf Hylkema Erfgoed coördineert de restauratie van Paleis Soestdijk. Daar komt heel wat bij kijken: het duiden van de cultuurhistorische waarden, het inventariseren van de bouwkundige staat, het in kaart brengen van de schade en het maken van een architectonisch plan dat past bij de nieuwe invulling en tegelijk respect toont voor de geschiedenis.

Wat deze klus behelst? Neem een kijkje in de keuken van de architecten **MAARTEN PEEK** en **GIEL LEUNISSEN** en bouwkundige **SEBASTIAAN HAASNOOT**.

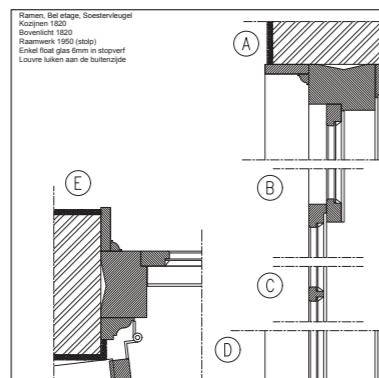
SEBASTIAAN HAASNOOT:

"Het paleis is gedurende de laatste decennia gerepareerd wanneer dat nodig was, maar de reparaties zijn steeds op individueel niveau opgelost. De slag naar een grondige restauratie en renovatie op gebouwniveau is hard nodig."

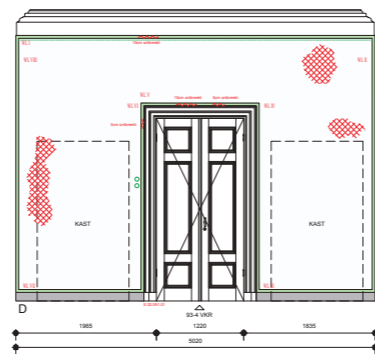

GIEL LEUNISSEN:

"De staat van het interieur is in kaart gebracht en gebundeld in het zogenaamde 'ruimteboek'.

Dit handboek bestaat uit 150 gedetailleerde tekeningen van de wanden, vloeren en plafonds, in 58 ruimtes. In totaal bestaat het boekwerk uit ongeveer 300 pagina's. Het geheel geeft een beeld van de werkzaamheden die per ruimte moeten gebeuren. Doordat we overzicht hebben van de hele ruimte kunnen we bovendien beter achterhalen waar de schade vandaan komt."

GIEL LEUNISSEN:

"Eerst hebben we iedere ruimte zorgvuldig opgemeten. Vervolgens hebben we geïnventariseerd waar bijvoorbeeld de deuren en ramen zich bevinden, maar ook wat voor lijstwerk zich waar in de ruimte bevindt. Het is zelfs zo gedetailleerd dat iedere deurklink en elke scharnier is geregistreerd. Ook hebben we de schades in kaart gebracht. Uiteindelijk heeft iedere scheur en kier in het paleis een eigen code, zodat we overzicht kunnen houden."

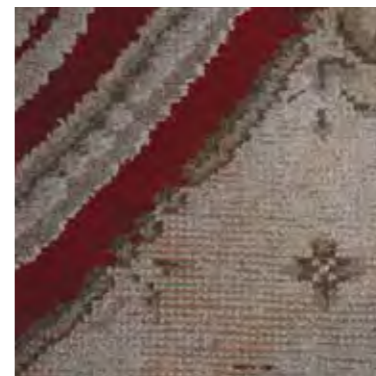
MAARTEN PEEK:

"Veel van de meubels en kunstwerken in het paleis zijn eigendom van externe kunstcollecties, zoals het Koninklijk Huisarchief. In de regel is alles wat 'spijkervast' is, onderdeel van het pand en dus eigendom van de huidige eigenaar. Sommige van de spijkervaste elementen in het paleis zijn echter in bruikleen. Over deze objecten maken we duidelijke afspraken met de rechtmatige eigenaar met betrekking tot conservering of benodigde restauratie".

SEBASTIAAN HAASNOOT:

"In bepaalde kamers staan objecten die een grondige bouwkundige inventarisatie in de weg staan. Dat gaat soms over kasten, open haarden of vloerkleden. Eigenlijk moet je deze spullen verplaatsen om een goede bouwkundige inventarisatie te kunnen doen. Maar soms gaat het ook over stof of spinrag: kleine scheurtjes kun je pas zien als alles stofvrij is."

SEBASTIAAN HAASNOOT:

"Je komt gaandeweg steeds meer te weten over de samenhang tussen de verschillende schades in het paleis. Het is soms erg ingewikkeld."

Wat doe je bijvoorbeeld wanneer we een salon in originele staat willen behouden, maar wanneer er schade is in een naastgelegen ruimte die alleen bereikbaar is door die ene salon? Die vergaande samenhang maakt het erg complex, maar daardoor ook uitdagend."

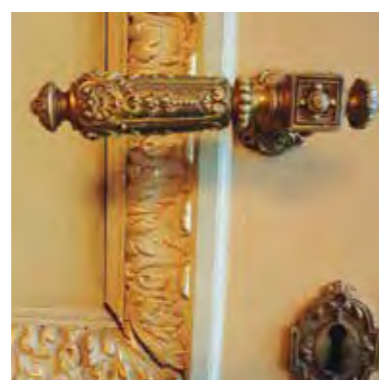
MAARTEN PEEK:

"Je probeert op verschillende niveaus een balans te vinden tussen bouwkundige staat, het nieuwe programma van eisen en esthetiek. De kapstok hiervoor vind je in de verschillende 'ensembles' die je in het paleis aantreft. Dit zijn bijvoorbeeld enkele ruimten die een verwantschap hebben. Maar zo'n verwantschap komt ook voor binnen een enkele ruimte of zelfs een bouwdeel: bijvoorbeeld een deur, waarbinnen de scharnieren, de deurkruk, de deur, het kozijn en de lijsten om het kozijn heen samen een ensemble vormen."

"Je probeert op verschillende niveaus een balans te vinden tussen bouwkundige staat, het nieuwe programma en esthetiek."

Maarten Peek

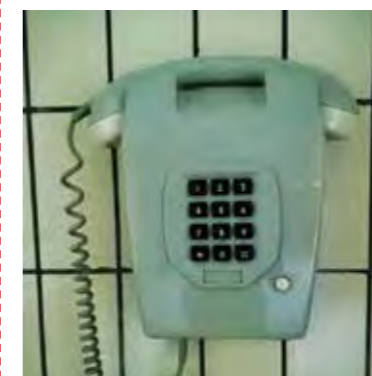
Binnen zo'n ensemble dienen de onderdelen op elkaar afgestemd te worden. Een dominante architectuurstijl of een bouwperiode kunnen helpen om de toon te zetten, waarop alle onderdelen worden afgestemd."

SEBASTIAAN HAASNOOT:

"De stijlkamers zijn voor het restauratievak een ware bibliotheek van ambachten."

Bijvoorbeeld de Empiresalon: hier vind je papierstuc, ofwel 'carton pierre', een bijzondere techniek voor het vervaardigen van ornamenten. In de Stuczaal vind je Scagliola, ook wel schijnmarmor genoemd. Het effect van deze pleistermethode is een doorlopend natuursteenpatroon zonder naden of overgangen, waardoor de suggestie wordt gewekt alsof je in een uitgehouwen ruimte in een groeve staat, in plaats van in een met natuursteen aangeklede kamer."

MAARTEN PEEK:

"Er bestaat een groot verschil qua technische staat tussen de verschillende vertrekken. De woonvertrekken van Juliana en Bernhard zijn tussen 1939 en 2004 intensief gebruikt, maar juist daardoor relatief goed onderhouden en bewaard gebleven. In de werkkamer van Bernhard is door de jaren bijvoorbeeld veel vervangen, maar het ziet er grotendeels nog uit zoals het bedoeld was."

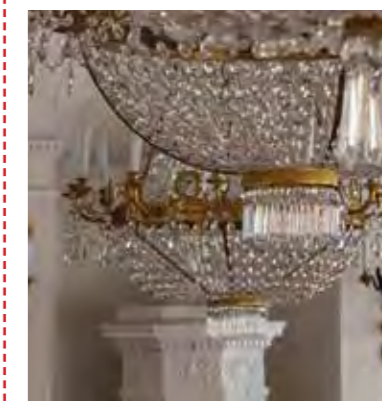
Dit is niet het geval op de verdieping van het corps de logis: de laatste bewoner die van deze ruimtes gebruik heeft gemaakt is Wilhelmina.

Sinds 1960 staan de ruimtes leeg. Hier is het onderhoud minimaal geweest en zijn de laatste ingrepen van aanzienlijk lagere kwaliteit dan de rest van het paleis. Hier moet dus veel meer gebeuren."

"De stijlkamers zijn voor het restauratievak een ware bibliotheek van ambachten."

Sebastiaan Haasnoot

MAARTEN PEEK:

"Wij maken zelf het restauratieplan, maar kunnen hierbij niet zonder de kennis van specialisten. Onze taak is om alle kennis en kunde van alle verschillende disciplines samen te brengen en te integreren tot een totaalplan waarin alles samenkomt."

DE HAND VAN DE MEESTER

Restauratoren en ambachtlieden aan het woord

Hoe onderhoud je een paleis, waarin drie eeuwen aan unieke technieken en materialen zijn toegepast? De mensen die zich hier de afgelopen jaren voor hebben ingezet, hebben veelal een bijzonder specialisme en kennen de ruimtes tot in het kleinste detail. Een gesprek met de vakman ontpopt zich dan ook tot een rijke verzameling van verhalen over schilderen, schuren, bespannen en polijsten. Wat hen verbindt: een gedeelde passie voor de instandhouding van het monument.

“Twintig jaar geleden ben ik op Paleis Soestdijk begonnen.”

LEO SCHOLTEN RESTAURATIESCHILDER

“Voor de grap stel ik me wel eens voor als ‘Leonardo’, maar nee: aspiraties om kunstschilder te worden heb ik nooit gehad. Via het vak van huisschilder heb ik me stukje bij beetje gespecialiseerd in het restauratieschilderen. Veel marmer- en houtimitaties dus. In beide technieken moet je allerlei soorten kunnen nabootsen; bij marmer is de groene malachiet-variant zo’n beetje het moeilijkst, bij hout de wortelnotenhoumitatie, met al die knoestjes. Twintig jaar geleden ben ik op Paleis Soestdijk begonnen. Als eerste opdracht mocht ik de ronde tafel in de televisiekamer van prins Bernhard ‘marmieren’. Dat heb ik kennelijk goed gedaan, want daarna mocht ik blijven. Ik restaureerde schilderwerk voornamelijk binnen, maar buiten zijn er ook een paar objecten die onder mijn expertise vallen, zoals de gouden kroon bovenop de vlaggenmast. Die is ooit door de bliksem getroffen en daardoor zwaar beschadigd: nadat hij was uitgedekt mocht ik hem van nieuw bladgoud voorzien. Om voor het restauratieschilderwerk de juiste verf te vinden, werkt een team van specialisten bij mij op de projecten om de glansgraad, de matheid en de textuur vast te stellen – we gaan niet over één nacht ijs. Dat het hier allemaal oud is, maakt mijn werk zo boeiend: het mag nooit gelikt worden, ik moet heel terughoudend te werk gaan. Conserveren en consolideren, dat is de kunst!”

KLAAS PROSMAN, TEXTIELSPECIALIST

“Mijn vrouw is de achterkleindochter van Rijk Doornabal, die in 1892 is begonnen met een winkeltje-aan-huis in manufacturen, waar door de jaren heen woninginrichting in combinatie met het stoffeer-ambacht aan is toegevoegd. Door haar ben ik in 1978 in het bedrijf gekomen van wat nu Doornabal Interieurs heet. In 2001 is het familiebedrijf Ruys Interieurs toegevoegd, een erkende specialist op het gebied van historische en monumentale interieurs. In de Leuvenzaal van Paleis Soestdijk speelt textiel een prominente rol in de ondersteuning van de architectuur en de aanwezige ornamenten. In alle toegepaste textiele materialen – de vloerbedekking, de wandbespanning en de stoffering van de meubels – is de Empirestijl met lauwerkransen als motief in rijke mate aanwezig. Het ambacht straalt ervan af en is ronduit indrukwekkend. Het aanbrengen van de wandbespanning bijvoorbeeld begint met het spannen van linnen op rachelwerk, zoals wij de tengels noemen. Vervolgens wordt dit ‘ingewassen’ met velletjes graupapier. Daaroverheen is een moltonlaag aangebracht en ten slotte deze prachtig geweven zijde als toplaag. De huidige bespanning is overigens niet de originele uit de tijd van Willem en Anna Paulowna, maar is pas zo’n vijftig jaar oud. De meubels zijn voorzien van hetzelfde type zijden stof, in prachtig dieprood en op ambachtelijke wijze gestoffeerd, met veren op singelband, afgewerkt met jute en paardenhaar waarover vervolgens de zijde komt.”

“Het ambacht straalt van de Leuvenzaal af en is ronduit indrukwekkend.”

WILLEM VAN KRIMPEN, OUD-DIRECTEUR SCHILDERSBEDRIJF VAN KRIMPEN

“Sinds 1973 verzorgt ons bedrijf al het schilderwerk op Paleis Soestdijk. En dat is enorm veel, want het gaat ook om alle andere gebouwen die op het landgoed staan. Hoeveel duizenden liters verf er in de loop der jaren doorheen zijn gegaan: ik zou het echt niet weten. De grootste uitdaging is wel het schilderen van de metershoge zonneblinden, oftewel de stores, zoals wij ze noemen. Dat zijn er zo’n 550, met die van de panden aan de overkant meegerekend. We hebben ze er ooit allemaal afgehaald en meegenomen naar onze werkplaats, om ze schoon te maken, dat wil zeggen: alle oude verflagen eraf te halen en opnieuw te schilderen – een gigantische klus! Overigens hebben we het qua kleur verf makkelijk: bijna alles wit en hier en daar monumentengroen. Prins Bernhard heeft ooit voorgesteld dat we de lampen zwart zouden schilderen, maar daar wilde Koningin Juliana niets van weten: ze moesten groen blijven. Ze had trouwens meer uitgesproken ideeën over kleur: de menie mocht niet oranje zijn, daar had ze een hekel aan, dus moesten we die rood maken... Onze schilders zijn ontzettend trots op hun werk, en terecht, want het is van cruciaal belang voor het behoud van het paleis. Zoals mijn grootvader, die het bedrijf in 1898 heeft opgericht, altijd zei: niet schilderen is wel timmeren!”

“Onze schilders zijn ontzettend trots op hun werk, en terecht, want het is van cruciaal belang voor het behoud van het paleis.”

WIJNAND FRELING, STUCWERKSPECIALIST

“Tijdens mijn studie Bouwkunde in Delft eind jaren '70 kreeg ik de opdracht om het stucwerk in een pand aan de Oude Delft te onderzoeken. Toen kwam ik erachter dat over stucwerk vrijwel niets wetenschappelijks gepubliceerd was, behalve af en toe een alinea. Daar heb ik verandering in gebracht door mijn proefschrift te wijden aan het stucwerk in het Nederlandse woonhuis uit de zeventiende en achttiende eeuw. Ik was in één klap de stucspecialist van Nederland. In 2008 werd mij om advies gevraagd bij een inspectie van de Stuczaal in Paleis Soestdijk. Men wilde weten of er geen stukken uit het plafond konden vallen. Nou, dat was gelukkig niet het geval: de cassettes zitten allemaal goed in het gewelf verankerd en de zware gipsen bloemen zijn met ijzeren doken – een soort pinnen – daarin vastgeklonken. En als er al een cassette vervangen zou moeten worden, dan kunnen we ter plaatse een contra-mal maken. Daar wordt dan gips in gegoten, dat na het uitharden weer geplaatst kan worden. Behalve het plafond zijn trouwens ook de muren in deze zaal heel bijzonder: die zijn namelijk van stucmarmor. Ook gips, maar dan voorzien van kleurpigmenten en zodanig bewerkt dat het op het oog niet van echt marmor te onderscheiden is. Heel specialistisch werk: er komen wel zeven tot tien schuur- en polijstgangen aan te pas om dat effect te sorteren!”

“Ik was in één klap de stucspecialist van Nederland!”

De tuin van Paleis Soestdijk wordt de komende jaren toekomstgeraad gemaakt. Landschapsarchitecten SANDER ROMBOUT (Copijn Tuin- en Landschapsarchitecten) en ADRIAAN GEUZE (West 8) vertellen over deze monumentale opgave

DE PADEN OP DE LANEN IN

“De lanen van de paleistuin vormen het hoofdmenu.”

Fontein Paleis Soestdijk · 1725 - 1747 - Rijksmuseum

Bij een koninklijk paleis past een vorstelijke tuin. En die heeft Paleis Soestdijk: een weelderig exemplaar ter grootte van bijna 40 voetbalvelden, in een bosachtig park dat nog eens tien keer zo groot is. Een smaragd op het snijvlak van de Utrechtse Heuvelrug en de Eemvallei – maar wel een sieraad dat nodig opgepoetst moet worden. Iets wat de gerenommeerde landschapsarchitecten SANDER ROMBOUT en ADRIAAN GEUZE met alle vormen van plezier doen.

Dat de paleistuin op de schop gaat, is niets nieuws. In de loop van de geschiedenis is dat al vaker gebeurd. De Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE) onderscheidt maar liefst tien ontwikkelingsfasen die bepalend zijn geweest voor hoe park en tuin er nu uitzien, en hoe ze verder ontwikkeld kunnen worden. De twee belangrijkste van die tien zijn ongetwijfeld de allereerste aanleg van de tuin door stadhouder Willem III vanaf 1674; en de metamorfose onder Koning Willem II in de jaren direct na 1815.

In het eerste geval hebben we het namelijk over een strak geometrische Franse baroktuin; in het tweede over een Engelse landschapstuin, ontworpen door de beroemde architect J.D. Zocher, met slingerende paden en grillige waterpartijen. De wonderlijke verzoening tussen die twee contrasterende stijlen heeft de aanleg opgeleverd die we nu kennen, maar die – in de woorden van de RCE – ‘sleets van karakter en op sommige plekken zichtbaar beschadigd en incompleet’ is. Vandaar dat Adriaan Geuze (West 8) en Sander Rombout (Copijn Tuin- en Landschapsarchitecten) te hulp zijn geroepen.

PADEN OP EN LANEN IN

“Voor mij, als landschapsarchitect, vormen de lanen het hoofdmenu,” legt Geuze uit. “De oorspronkelijke lanen uit de late renaissance, de tijd van stadhouder Willem III, zijn nog steeds zichtbaar en beleefbaar, en die structuur moeten we zien te behouden. Het zijn lange rechte beukenlanen die alle onderdelen van het landgoed met elkaar verbinden. De tweede laag, die daar dwars doorheen gaat, zijn de gebogen lanen van Zocher, zoals die rondom de vijver of de Alexanderlaan, die een nog veel grotere cirkel door het bos maakt. Al die lanen gaan we restaureren en waar nodig terugbrengen.” Rombout vult aan: “Het park vertelt zelf wat er moet gebeuren: overal staan grote bomen die aan het sterven zijn en verjongd willen worden. En behalve de lanenstructuur waar Adriaan Geuze het over heeft is ook de padenstructuur heel belangrijk: soms zijn paden weg en soms liggen ze verkeerd, brengen ze je niet op de juiste route en vertellen ze niet het juiste verhaal. Dat betekent dat we oude bomen weg gaan halen, maar vooral dat we nieuwe bomen gaan planten. Zodat we het park toekomstbestendig maken voor de komende generaties.”

**“DIT IS EEN UNIEKE OPDRACHT
OMDAT WE EEN PLEK, DIE MEER DAN DRIEHONDERD
JAAR ACHTER DE HEKKEN HEEFT GEZETEN,
NU GEREED MOGEN MAKEN VOOR DE TOEKOMST.”**

Sander Rombout is landschapsarchitect bij Copijn Tuin- en Landschapsarchitecten. Het bureau ontwerpt nieuwe en bestaande landschappen en adviseert opdrachtgevers over het duurzaam beheren en inrichten van de openbare ruimte. Inmiddels heeft het bureau vele projecten in het hele land gerealiseerd. Zie ook de website van Copijn Tuin- en Landschapsarchitecten: www.copijn.nl

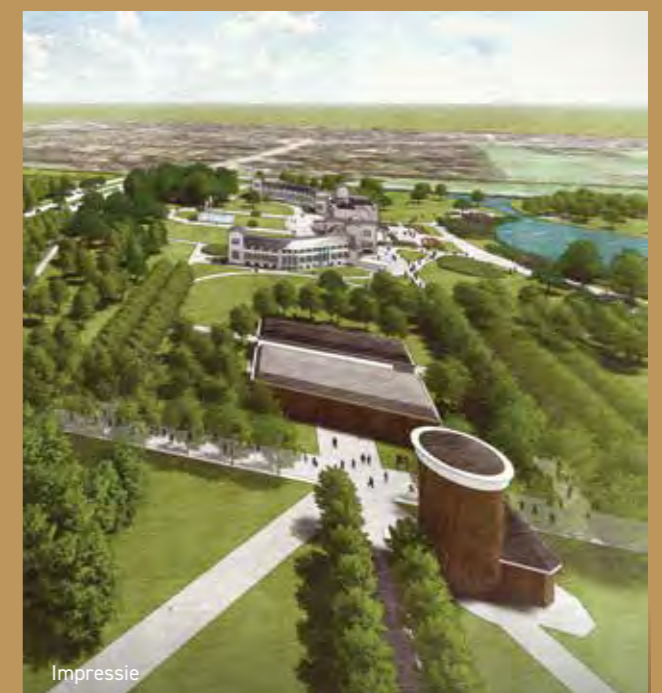

Adriaan Geuze is directeur en één van de oprichters van West 8, een bureau voor stedenbouw en landschapsarchitectuur. Na zijn studie in Wageningen en het winnen van de prestigieuze Prix de Rome richtte hij in 1987 West 8 op. Inmiddels is het bureau internationaal gerenommeerd en staat het bekend om de unieke benadering van planning en ontwerp van de openbare ruimte. Adriaan Geuze is tevens hoogleraar landschapsarchitectuur aan de Wageningen Universiteit. Zie ook de website van West8: www.west8.com

HET PALEIS ALS DECOR

De ambitie is om op verschillende plaatsen op het landgoed ook nieuwe elementen toe te voegen aan de bestaande, zoals een parterreterras aan de achterkant van het paleis, kunstinstallaties en een paviljoen bij de Hertenkamp, mogelijk nieuwe kassen op de plaats waar de oude een halve eeuw geleden zijn verwijderd en voorzieningen in en rond de vijver.

Rombout: “Oevers van een vijver vragen sowieso een hoop aandacht, want die groeien anders geleidelijk dicht. Hier op Soestdijk heb je niet alleen te maken met oprukkend riet, maar ook met rododendrons die naar het water toegroeien, waardoor alles steeds benauwder wordt. Dus gaan we dat terugzetten en modelleren, zodat er een mooi totaal ontstaat.” In dat mooie totaal is mogelijk ook plaats voor een nieuw amfiteater. Hoewel, nieuw? Geuze: “De kop van de vijver wordt gevormd door een halvemaanvormig, glooiend talud dat overgaat in de heuvel van de ijskelder: het landschap heeft daar als het ware al een amfiteater voorgevormd! Je kunt hier straks genieten van concerten en voorstellingen op een podium in de vijver, met als backdrop het paleis!” Genieten is het voor de tuinarchitecten trouwens nu al volop, laat Rombout glunderend weten: “Voor ons is dit echt een unieke

opdracht, omdat we op een plek zijn die meer dan driehonderd jaar achter de hekken heeft gezeten en die we nu gereed mogen maken voor de toekomst! We mogen dit prachtige park, wat er in essentie nog heel gaaf bij ligt, restaureren en verder ontwikkelen. En ja, dat is echt te gek!”

HET EERSTE KLIMAATNEUTRALE PALEIS TER WERELD

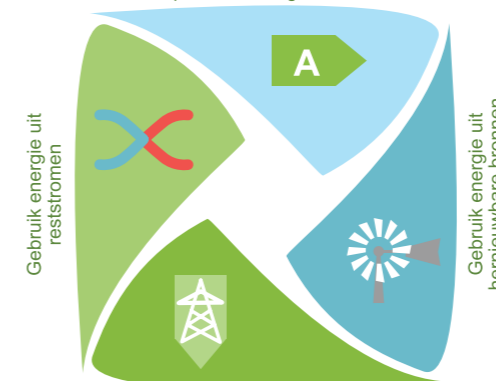
Tegen het decor van een roemrijk verleden krijgt Paleis Soestdijk de komende jaren een nieuwe rol als dé landingsplek voor het beste van de Nederlandse industrie en innovatie. In lijn met deze inhoudelijke ambitie krijgt het complex ook een voorbeeldfunctie voor toekomstbestendige herbestemming, ontwikkeling en exploitatie. In verschillende workshops samen met externe specialisten is een integrale duurzaamheidsvisie opgesteld. De ambitie? Van Paleis Soestdijk het eerste klimaatneutrale paleis ter wereld maken.

SHOWCASE VAN DUURZAAMHEID

In de zeventiende eeuw was Paleis Soestdijk een voorbeeld van wat we tegenwoordig een circulaire economie noemen. Het landgoed voedde de omgeving, hout uit het bos verwarmde het paleis, voedsel werd in de zomer gekoeld met ijs dat in de winter uit de vijver werd geschept en zelfs het water voor de fontein werd met een windmolen omhoog gepompt. Inmiddels is het paleis helaas één van de meest energie slurpende gebouwen van Nederland met een energierekening die zo hoog is, dat een groot deel van de opbrengst van de toegangkaartjes daar de afgelopen jaren aan op ging. De unieke combinatie van een groot landgoed en de ambitie om er een podium van innovatie in te richten, maakt de verduurzaming van het ensemble tot een unieke kans. Juist op deze plek is het denkbaar een doorbraak te kunnen forceren en van Paleis Soestdijk een showcase te maken van de mogelijkheden op het gebied van duurzaamheid; het circulaire landgoed van de 21^e eeuw als voorbeeld voor iedereen.

VOOR ALLE GEBOUWEN OP LANDGOED SOESTDIJK GELDT

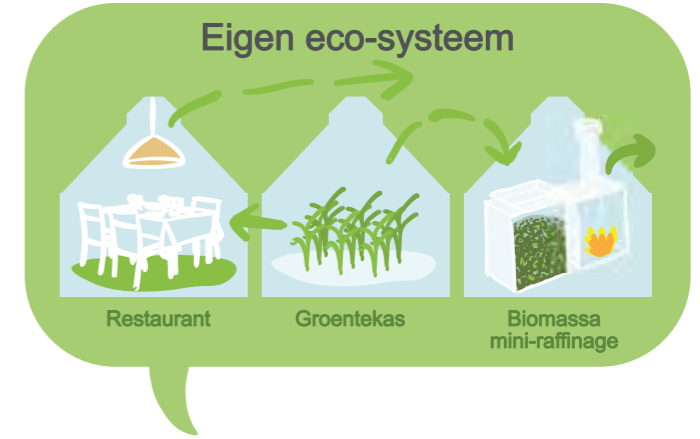
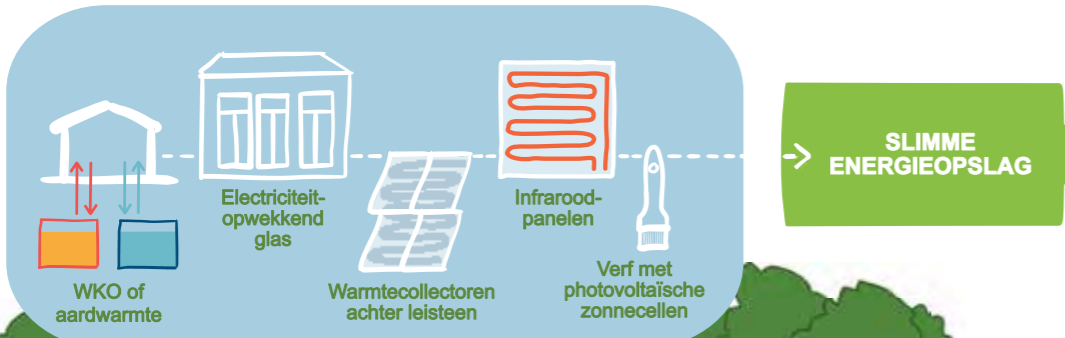
Beperk het energieverbruik

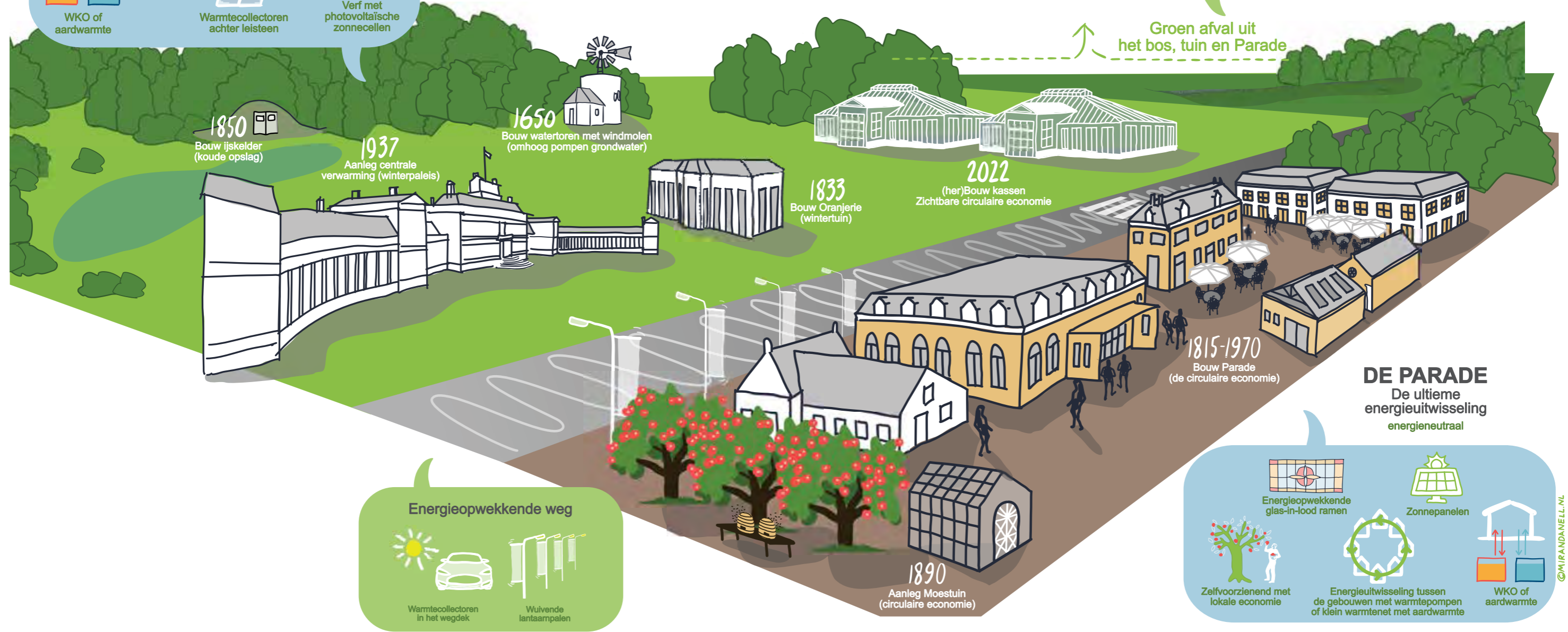
Indien gebruik van (fossiele) energiebronnen onvermijdelijk is, gebruik ze dan zeer efficiënt en compenseer dit op jaarbasis met 100 procent hernieuwbare energie

HET PALEIS & DE TUIN

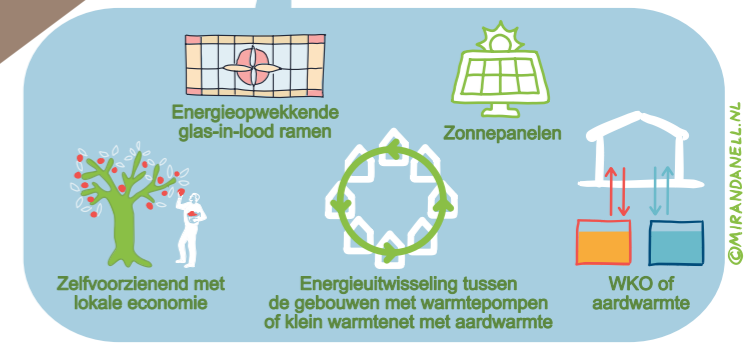
Duurzaam verbinden van heden en verleden
energie neutraal

Groen afval uit het bos, tuin en Parade

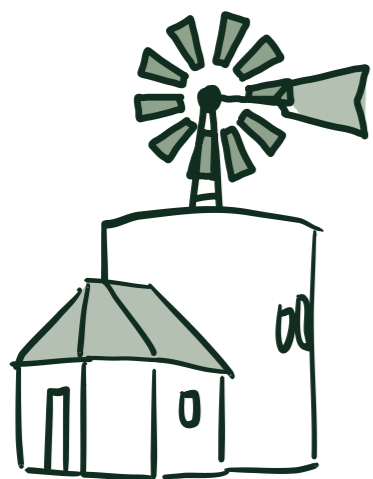
DE PARADE
De ultieme energiewisseling
energie neutraal

VAN AMBITIE NAAR UITVOERING

Om de duurzame ambitie te vertalen naar concrete plannen en acties is een duurzaamheidsstraject geïnitieerd. In februari 2019 vond de kick-off plaats, in de vorm van een 'klimaattafel': een brainstorm met duurzaamheidsexperts uit onder andere de wetenschap, architectuur en stedenbouw en het bedrijfsleven. Gezamenlijk formuleerden de deelnemers een ambitie, die is vastgelegd in een inspiratieposter: Paleis Soestdijk als eerste energieneutrale paleis van de wereld.

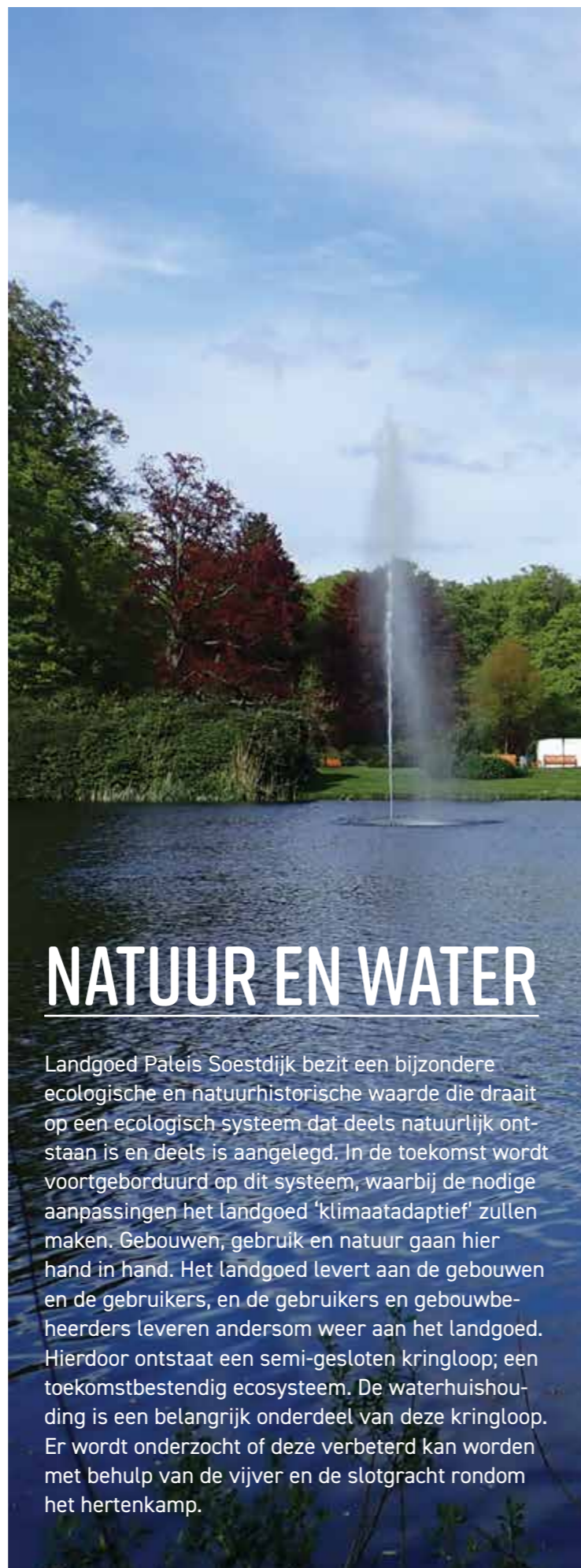
Een kernteam, bestaande uit MeyerBergman Erfgoed Groep, Hylkema Erfgoed en de adviesbureaus De Groene Grachten en Techniplan, heeft de resultaten van de brainstorm omgezet in enkele duurzaamheidsscenario's, getoetst op verschillende niveaus van haalbaarheid, toepasbaarheid en integraliteit. In de vervolgstappen wordt gekeken naar de subsidiemogelijkheden voor de verduurzaming en zal het meest passende scenario voor het hele landgoed worden gekozen. Het team sluit hierbij partnerships met duurzame producenten, adviseurs en technici en er worden pilot-projecten geïntegreerd die innovatie en duurzaamheid combineren.

EEN PLATFORM VOOR INSPIRATIE EN INNOVATIE

Duurzame herbestemming van het paleis en een volledig duurzame bedrijfsvoering zijn het uitgangspunt. Het nieuwe Paleis Soestdijk als vooruitstrevend duurzaamheidsmanifest waarin wordt uitgelegd welke duurzaamheidskeuzes gemaakt zijn, om welke redenen én hoe deze keuzes zijn vormgegeven en uitgewerkt. Paleis Soestdijk biedt een podium en platform aan experts, ondernemers en startups en draagt op deze manier bij aan de bewustwording van een groot publiek.

Aan de hand van verschillende thema's is de ambitie geformuleerd.

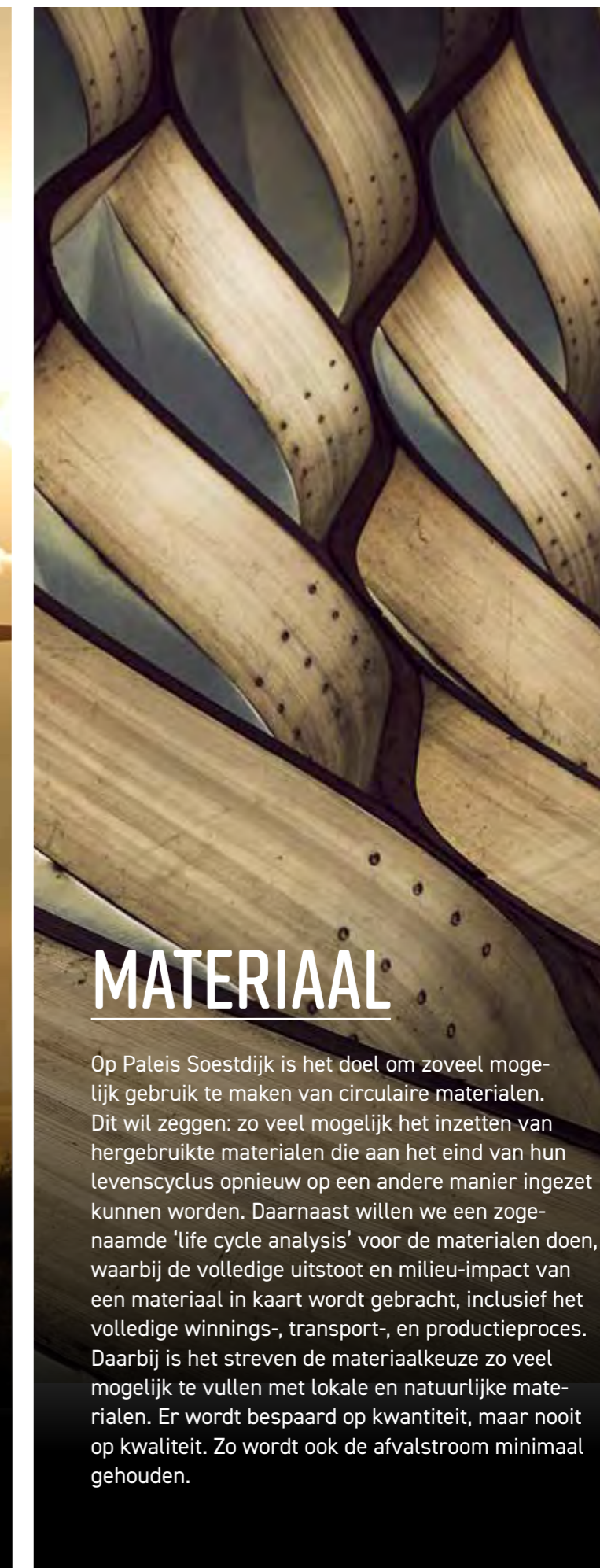
NATUUR EN WATER

Landgoed Paleis Soestdijk bezit een bijzondere ecologische en natuurhistorische waarde die draait op een ecologisch systeem dat deels natuurlijk ontstaan is en deels is aangelegd. In de toekomst wordt voortgeborduurd op dit systeem, waarbij de nodige aanpassingen het landgoed 'klimaatadaptief' zullen maken. Gebouwen, gebruik en natuur gaan hier hand in hand. Het landgoed levert aan de gebouwen en de gebruikers, en de gebruikers en gebouwbeheerders leveren andersom weer aan het landgoed. Hierdoor ontstaat een semi-gesloten kringloop; een toekomstbestendig ecosysteem. De waterhuishouding is een belangrijk onderdeel van deze kringloop. Er wordt onderzocht of deze verbeterd kan worden met behulp van de vijver en de slotgracht rondom het hertenkamp.

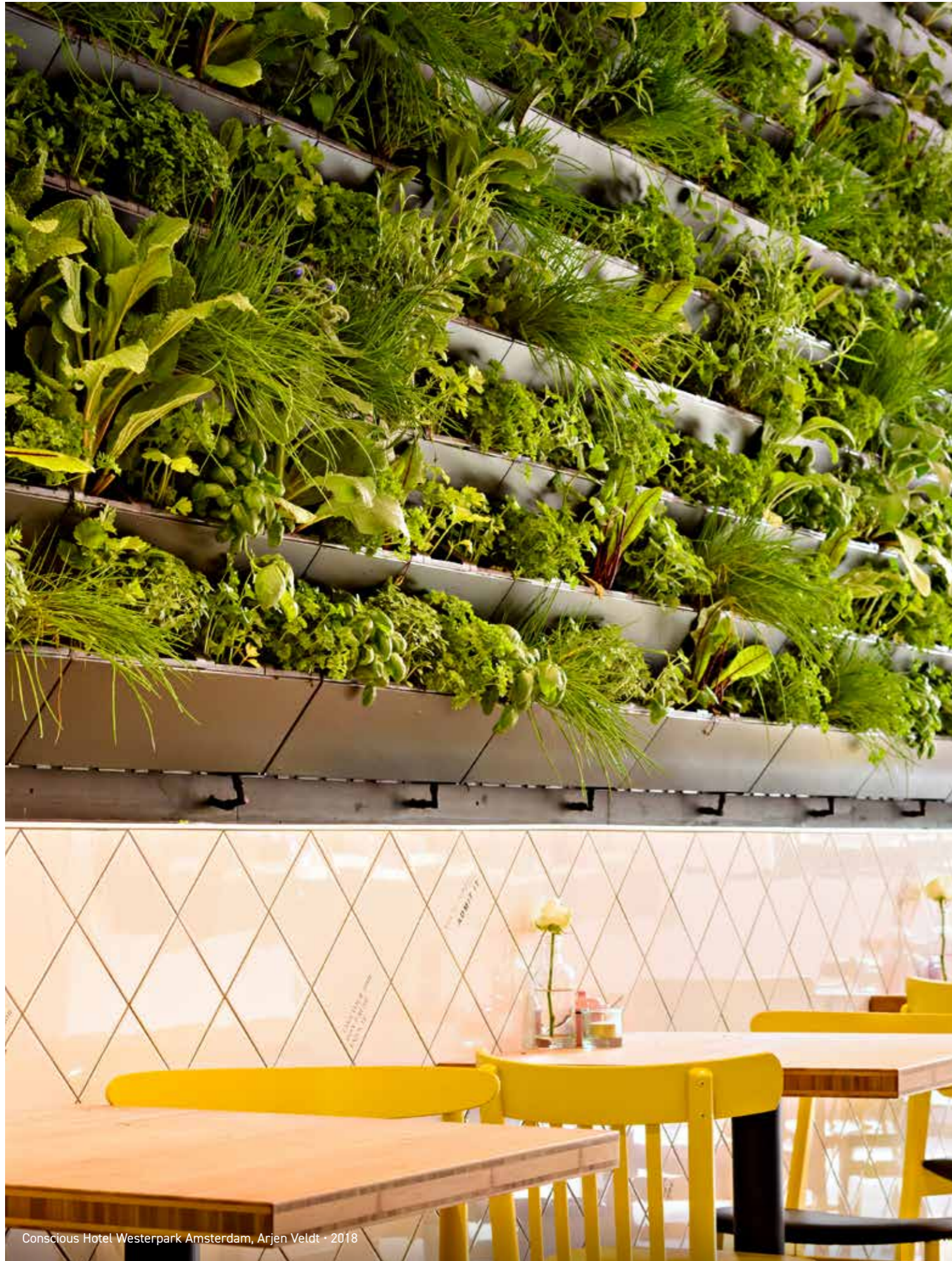
ENERGIE

Paleis Soestdijk streeft naar zoveel mogelijk zelfvoorzienendheid in energieverbruik en -opwekking. De eerste prioriteit is het isoleren van het paleis, waarmee een enorme besparing kan worden gerealiseerd. Het uitgangspunt voor de toekomst is dat de energie 100% lokaal, duurzaam opgewekt wordt zonder gebruik van fossiele brandstoffen. Het ideaalbeeld is dat er in de gebruiksfase geen energierekening zal zijn voor verschillende onderdelen van het landgoed, zoals het paleis, het hotel, de horeca en de retail. Paleis Soestdijk heeft de ambitie te werken met een adaptief energiesysteem dat is afgestemd op functie en gebruik.

MATERIAAL

Op Paleis Soestdijk is het doel om zoveel mogelijk gebruik te maken van circulaire materialen. Dit wil zeggen: zo veel mogelijk het inzetten van hergebruikte materialen die aan het eind van hun levenscyclus opnieuw op een andere manier ingezet kunnen worden. Daarnaast willen we een zogenaamde 'life cycle analysis' voor de materialen doen, waarbij de volledige uitstoot en milieu-impact van een materiaal in kaart wordt gebracht, inclusief het volledige winnings-, transport-, en productieproces. Daarbij is het streven de materiaalkeuze zo veel mogelijk te vullen met lokale en natuurlijke materialen. Er wordt bespaard op kwantiteit, maar nooit op kwaliteit. Zo wordt ook de afvalstroom minimaal gehouden.

Conscious Hotel Westerpark Amsterdam, Arjen Veldt • 2018

GEBRUIK

Paleis Soestdijk wil innovatief, gastvrij, uitnodigend, stimulerend, creatief en origineel, maar ook toegankelijk in gebruik zijn voor ál haar gebruikers. Zowel voor bezoekers als diegenen die gebouw en landgoed onderhouden en programmeren. Uitgangspunt bij het thema gebruik is dat dit 'natuurinclusief' gebeurt: milieubewust, bijdragend aan de lokale biodiversiteit en natuurwaarden. Ook is het belangrijk te weten hoe het paleis efficiënt kan zijn in het gebruik. Zo kan het paleis als voorbeeld dienen en worden gebruiksstromen bijgehouden en bijgestuurd wanneer nodig. Een bekend voorbeeld is om energie- en watergebruik nauwkeurig af te stellen op de behoefte. Naast het milieuaspect zal de sociale duurzaamheid worden gewaarborgd.

LOGISTIEK

Het streven is om de routes van en tot aan Paleis Soestdijk klimaatneutraal op te lossen. Bezoekers worden zoveel mogelijk gefaciliteerd en gemotiveerd om met duurzaam vervoer te reizen; te voet, per (elektrische) fiets, met het ov of met een elektrische auto. Ook zijn de vaste leveranciers in hun logistieke stromen klimaatneutraal. Het eigen vervoer op landgoed Soestdijk wordt gevoed met op eigen bodem opgewekte energie.

OVER ONS

In 2015 zocht het Rijksvastgoedbedrijf in opdracht van het kabinet naar een nieuwe bestemming voor landgoed Paleis Soestdijk. Omdat Paleis Soestdijk sinds 2004 na het overlijden van Prins Bernhard en Prinses Juliana niet meer werd bewoond, was het zaak een passende bestemming te vinden voor dit rijksmonument.

Na een uitvoerige, landelijke selectieprocedure met meer dan 120 gegadigden, werd MeyerBergman Erfgoed Groep met het plan Made by Holland, verkozen als trotse, nieuwe eigenaar van het landgoed. Op 20 december 2017 vond de overdracht plaats.

MeyerBergman Erfgoed Groep werkt aan integrale herbestemmingsopgaven, zodat deze bijzondere erfenis doorgegeven wordt aan volgende generaties. Voorbeelden hiervan zijn naast Paleis Soestdijk, de Westergasfabriek in Amsterdam en Buitenplaats Doornburgh te Maarsse.

Deze publicatie is een nadere uitwerking van het bidbook Made by Holland uit 2016 en het document Made by Holland uit oktober 2019 waarin het concept is uitgewerkt. Aan de inhoud kunnen geen rechten worden ontleend. Er is geprobeerd om zo goed mogelijk bronnen en rechthebbenden van foto's en illustraties te vinden en te vermelden.

Voor meer informatie over deze publicatie en het plan:

Paleis Soestdijk | Made by Holland

Frans van der Avert, directeur: f.vanderavert@paleissoestdijk.nl

Anne Schaepman, adjunct directeur: a.schaepman@paleissoestdijk.nl

© Paleis Soestdijk | Made by Holland

Vormgeving: Maad in Holland • Drukwerk: Segers Drukkerij

Tekst interviews: Jacques Poell • Portretfotografie: Juri Hiensch

Editie september 2020

*“Wij zijn sinds 12 dagen
ingetrokken in het prachtige
landgoed dat de Hollandse
Staten Willem hebben
geschonken en waar we zeer
gelukkig zijn. De lucht is droog
en heel gezond, en het is een
heerlijke plaats, dat geldt
zowel voor het huis als voor de
bossen en de omgeving, en in
het geheel is het landgoed
fraai en plezierig om te vertoeven.”*

*Anna Paulowna aan haar broer,
grootvorst Constantijn, mei 1818*

PALEIS SOESTDIJK

Amsterdamsestraatweg 1
3744 AA, Baarn

+31 (0)35 541 28 41

www.paleissoestdijk.nl